

Akademie věd České republiky

Teze disertační práce k získání vědeckého titulu

„doktor věd“

ve skupině historické vědy

Sphaera octava I–IV
Historický vývoj představ o sféře stálic

Komise pro obhajobu doktorských disertací v oboru

obecné a české dějiny

PhDr. Alena Hadravová, CSc.

Ústav pro soudobé dějiny (Centrum dějin vědy) Akademie věd České republiky

Praha 2018

Disertace vznikla v letech 2013 až 2018
v Centru dějin vědy Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR v Praze

Uchazečka: PhDr. Alena Hadravová, CSc.
vědecká pracovnice Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha

Oponenti:

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne:

prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.
předseda komise pro obhajoby
doktorských disertací ve vědním oboru
obecné a české dějiny
Akademie věd České republiky

Úvod

Na počátku práce o sféře stálic, v kosmologickém systému sfér řazené tradičně na osmé místo, bylo mou snahou zprostředkovat českému čtenáři původní a základní díla, která se o ní zachovala z antiky (a dosud u nás nebyla představena), byla recipována ve středověku, znovu objevena v renesanci a stala se základem souboru znalostí o souhvězdích v raném novověku. Jedním z hlavních cílů pak bylo ukázat způsoby vnímání této části antického kulturního dědictví ve středověku a na široce koncipovaném pozadí se pak soustředit především na vývoj v českých zemích, a to prostřednictvím dosud nezpřístupněných písemných památek české provenience, ať už se zachovaly u nás nebo jsou dnes uloženy v zahraničí. Edice dosud nevydaných středolatinských rukopisů pro mne – jakožto klasickou filoložku a bohemistku se specializací na středověkou latinu a řečtinu – proto nejsou cílem, ale prostředkem, východiskem a původním materiálem pro nová zjištění.

Teze jsem rozdělila do čtyř kapitol podle jednotlivých svazků tetralogie *Sphaera octava I–IV, Mýty a věda o hvězdách*, které jsou předmětem disertace. Po první a čtvrté kapitole jsem vložila podkapitoly, v nichž jsou výběrově uvedeny některé výsledky mých předchozích nebo návazných prací, které s danou kapitolou úžeji či volněji souvisejí, mají však především dokumentovat mou dlouhodobou snahu o systematický přístup k odborné latinské literatuře od antiky po raný novověk.

Sphaera octava I

(Pseudo-Hyginus: Báje)

Římský autor Gaius Iulius Hyginus napsal v 1. stol. př. n. l. prozaická díla zvaná *Báje* či *Genealogie* (*Fabulae, Genealogiae*) a *O astronomii* (*De astronomia*). Dodnes se vedou spory, zda jsou texty obou prací zachovány ve své původní podobě či ve zjednodušených pozdějších zpracováních. Protože jsem si na celou otázku chtěla udělat vlastní názor, přeložila jsem text *Bájí* [22, 95], který s dějinami astronomie i ostatními svazky tetralogie koreluje volněji, i když přirozeně i on obsahuje mýty spjaté se vznikem souhvězdí, a ukazuje tak kontexty hvězdných mýtů v celém komplexu řecké mytologie. Forma i obsah *Bájí* mne přesvědčily o tom, že v tomto případě máme dnes před sebou již jen přepracovanou formu scholií (tedy zkrácené a zjednodušené výtahy, vhodné např. pro školní výuku, které kdysi hojně vznikaly třeba v alexandrijské knihovně), a že tedy bude nejlepší anonymního autora těchto scholií snad z 1. či 2. stol. n. l. nazývat Pseudo-Hyginem. Literárně propracovanější spis *O astronomii* naopak za původní dílo Hygina, který byl na přelomu letopočtu patrně knihovníkem Palatinské knihovny a Ovidiovým přítelem, považovat lze. Komentovaný překlad *Bájí* jsem doplnila fotografiemi s výběrem fresek z Pompejí a Herculanea (dnes Neapol, Národní archeologické muzeum); tím, že fresky s mýty byly běžnou součástí výzdoby mnoha veřejných i soukromých domů a staveb a každodenní součástí běžného římského města na přelomu letopočtu, kdy Hyginus žil, jsou dokladem živosti a oblíbenosti těchto námětů.

Další kontexty této práce

Při zpracování pseudo-hyginovské látky jsem prostudovala řadu dalších relevantních prací (Fulgentius [6, 198], Serviovy komentáře k Vergiliově) a tato zkušenost mi později umožnila identifikovat dva dosud neznámé bohemikální opisy s textem tzv. *Druhého vatikánského mytografu* (*MythVat II*) [25, 89], který středověku přibližuje antickou mytologii ve formě více než dvou set padesáti příběhů. Jde o ms. Praha, NK IX C 3 a III C 18. Předpokládá se, že dnes nedochovaný archetyp sbírky vznikl v 9.–11. stol., snad v jižním Německu (Bavorsku). Nejstarší opis našel na počátku 19. stol. ve Vatikánské knihovně její prefekt Angelo Mai

(odtud jméno sbírky); zapsán je spolu s kratší verzí souboru mýtů (tzv. *První vatikánský mytograf*) v ms. z 12. stol. (Vat. Reg. lat. 1401). Ms. 1401 patřil do kolekce švédské královny Kristiny, jejíž svozy uměleckých památek do Švédska (včetně knihoven v Mikulově, Olomouci, Praze a jinde) a následně do Říma jsou dobře známy [52, 167]; odkud však pochází ms. Reg. lat. 1401, není známo (sám kodex mnoho individuálních prvků nemá a pokud měl, setřela je jistě i jednotná vazba Kristininých rukopisů). Jisté však je, že pražský opis IX C 3 obsahuje i stopu textu *MythVat I* (!), doloženého dosud právě jen v unikátním vatikánském kodexu. Bohemikální opis IX C 3 pochází z roku 1401 a pořídil jej v Horšovském Týně Šimon z Rokycan, pozdější rektor pražské univerzity (šťastnou náhodou Šimon tyto údaje uvedl v explicitu práce, byť o práci samé se – stejně jako po něm i celá dosavadní literatura – domníval, že obsahuje Fulgentiovy mýty). Šimonův osud známe z latinských kronik (*Kronika starého kolegiáta pražského, Husitská kronika Vavřince z Březové*) [15, 16], známe i jeho knihovnu [187] a víme, že byl upálen Janem Žižkou při dobytí Berouna v roce 1421; jeho konec ve válečném běsnění husitských bouří je tak v kontrastu k jeho intelektuální práci. Rukopis každopádně vypovídá o mentální a kulturní úrovni předhusitské doby, o bohatosti myšlenkových směrů, jež se uplatňovaly vedle dominantních teologických otázek, a je tak významným článkem v dějinách české a středoevropské vzdělanosti na počátku 15. stol. Druhý opis (Praha, NK III C 18) je anonymní a možná ještě o několik let starší. Oba rukopisy mají význam pro textovou tradici práce; mezi devatenácti západoevropskými opisy představují třetí a čtvrtý nejstarší přepis díla (druhý nejstarší opis je dnes uložen v mnichovské BSB). Edice obou rukopisů v mé publikaci byly připraveny netradiční metodou: hlavní text přináší přepis původního znění našich rukopisů, prostý editorských zásahů, aby co nejvěrněji informoval odborníky o podobě obou opisů z českých sbírek, a pod čarou jsou ze srovnávacích důvodů připojena různočtení dvou starších opisů z Vatikánu a Mnichova. Důvodem tohoto řešení byla snaha o posouzení vztahu nových opisů k oběma těmto nejstarším dochovaným verzím textu. Knížka má otevřený charakter, neboť je zřejmé, že k problematice textu, jenž je studován již od první poloviny 19. stol. a jehož edici vydal v roce 1987 Péter Kulcsár v nakladatelství Brepols [19], nebylo dosud řečeno poslední slovo. Úvodní studie a všechny komentáře jsou česko-anglické, protože texty *MythVat I–III* jsou v zahraničí dobře známy a opakovaně studovány; ke knize je připojen CD-ROM s opisy šesti rukopisů (mezi nimiž je i ms. Villanova, Falvey Memorial Library, OM 4, který dosud také nebyl publikován).

Součástí sbírek aitiologických mýtů bývaly samozřejmě i mýty o původu souhvězdí: ve čtyřech opisech s textem *MythVat II* jsou v závěru práce výpisky o ptolemaiovských souhvězdích zachovány také. Podařilo se mi zjistit, že jejich původ sahá až do 9. stol., k ms. Valenciennes, BM 343, a jsou tak ještě o něco starší než dosud známá předloha z kláštera v St. Gallen, ms. 250 [160, 161, 75, 89]. Výpisky přitom pocházejí z níže podrobněji zmíněného textu *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*, jehož jeden opis vlastní i pražská NK, IX C 6; v připojeném seznamu vybraných rukopisů jsou opisy těchto excerpt označeny incipitem „Herodius dicit“.

Jiným dílčím výsledkem, kombinujícím různé metody práce, je správná identifikace pantheonu dvanácti antických božstev v sochařské výzdobě barokní zámecké zahrady ve Lnářích, jakož i řádné přiřazení božstev k zvěrokruhovým znamením na podstavcích soch na základě inspirace Maniliovou didaktickou skladbou *Astronomica*. Ideový program lnářské sochařské kolekce je v našich krajích ojedinělý a není běžný ani ve světě. Známostí analogií je renesanční malba v Sala dei Mesi paláce Schifanoia ve Ferrare, kde je vedle maniliovské symboliky navíc ve formě tzv. měsíčních prací zachycena i symbolika kalendářní [18, 91].

Sphaera octava II

(Hyginus: *O astronomii*, Pseudo-Eratosthenés: *Zhvězdění*)

II. svazek tetralogie [96] jsem věnovala chronologickému nástinu vývoje řecké nauky o souhvězdích a především třem literárním památkám, které se tematikou zabývají: Arátovým *Jevům na nebi* (*Fainomena*, 3. stol. př. n. l.) [2, 3, 176], Pseudo-Eratosthenovým *Zhvězděním* (*Katasterismoi*, scholia ze 2. stol. n. l. z nezachovaného originálu ze 3. stol. př. n. l.) [21] a již zmíněné Hyginově *Astronomii*, závislé patrně na nedochované řecké předloze [53]. Arátovu řeckou báseň jsem se svolením prof. Jany Nechutové přetiskla na str. 178–197 ve výborném překladu prof. Radislava Hoška [30], který vystihl nejen obsah skladby, ale zachoval i metrum, o což čeští překladatelé z antických jazyků vždy usilovali, ve světě to však běžné není. Další dvě práce jsem přeložila do češtiny vůbec poprvé, s úmyslem předložit skutečné prameny látky, která je oblíbená jak u nás, tak i ve světě. Moje práce byla umožněna tím, že teprve nedávno byly publikovány spolehlivé kritické edice jak Hyginových, tak Pseudo-Eratosthenových textů [13, 21].

Na tyto tři základní dochované práce se v dějinách literatury obvykle pohlíží jako na literární památky, soudobou beletrii. Mou snahou však bylo ukázat, že šlo současně o práce odborné, o soudobá vědecká díla [94]. Zatímco Hyginova 1. a 4. kniha spisu *O astronomii* (končící bohužel v půli věty) pojednává o sférické astronomii, jádro díla, to znamená jeho 2. a 3. kniha, je věnováno především mytologickým vyprávěním o původu osmačtyřiceti souhvězdí, později označovaných jako ptolemaiovská, a dále popisům jejich vzájemných poloh a vztahů mezi nimi. Přesné popisy personifikovaných obrazců souhvězdí sloužily jako mnemotechnické pomůcky při orientaci na nebi a důležité byly zejména při mořeplavbě. Z rozborů narážek uvnitř Hyginova textu nadto vyplývá, že on sám ke své práci používal nebeský glóbus: máme-li jej při četbě po ruce i my, mnohem snáze porozumíme popisovaným jevům.

Připojené počty hvězd v jednotlivých souhvězdích dávají součet téměř osmi set z více než tisícovky hvězd, známých později z Ptolemaiova *Katalogu hvězd*, součásti jeho *Almagestu*. To mne dovedlo k myšlence, že Hyginova práce je jakýmsi katalogem hvězd v próze, analogií textové části Ptolemaiova katalogu z 2. stol. n. l. Ptolemaiův katalog je ovšem navíc doplněn o číselné souřadnice hvězd a reprezentuje tak druhou, exaktní linii řecké nauky o souhvězdích, platnou a používanou až do raného novověku. Recepti a proměny obou těchto linií antické tradice ve středověku pak sleduji ve dvou závěrečných svazcích tetralogie a dokumentuji je na původním bohemikálním materiálu (*RAL*, opisy práce Michaela Scota, ms. Praha, NK XXVI A 3, *corpus as-Súfi Latinus*, tzv. přemyslovský glóbus – viz níže).

Sphaera octava III

Středověká pojednání o souhvězdích a recepte „literární“ (hyginovské) tradice: edice rukopisu Praha, NK XXVI A 3

Studie III. svazku [97] je uvozena poznámkami k evropskému raně středověkému vývoji antické nauky o souhvězdích, do jehož kontextu nově vřazují památky české provenience.

Scholia k Arátovi vedla ke vzniku krátkého výtahu zvaného *Aratus Latinus* (8. stol.) [43], postupně byla obohacována o další prameny (Hyginus, Pseudo-Eratosthenés a další) a nová, rozsáhlejší práce pak dostala název *Aratus Latinus – recensio interpolata* (*RAL*). V našich sbírkách ji reprezentuje opis v nejstarším boëthiovském rukopise u nás, v ms. Praha, NK IX C 6 (10.–11. stol.), který však není bohemikálního původu a ani nevíme, kdy se k nám dostal. V podstatě až do renesance, z níž pochází většina opisů Hyginova díla, byla zdroji informací o antickém učení o souhvězdích scholia. Oblíbená byla scholia založená na

překladech Arátovy řecké básně do latiny z pera Marka Tullia Cicerona [5] a o něco později Gaia Iulia Germanika [9, 47, 162–164, 195]. Tak vznikla např. *scholia Basileensia*, *scholia Stroziana* a další [76–78].

Ranými astronomickými texty na přechodu od antiky po středověk se zabývá pracovní skupina *Certissima signa*, zformovaná v roce 2008 prof. Annou Santoni na Scuola Normale Superiore (SNS) v Pise, s níž volně spolupracuji; v jejím rámci plánuji přípravu kritické edice textu *RAL*, k níž mám kromě ms. IX C 6 již připraven přepis i dalších šesti z asi patnácti opisů. Referovala jsem o tom v červnu 2018 na setkání skupiny ve vile Lanna v Praze (po konferencích v Pise /SNS, 2015/ a v Benátkách /Biblioteca Marciana, 2016/ [29, 33, 172, 54], jichž jsem se zúčastnila).

Na základě opisu textu *scholia Stroziana* napsal kolem roku 1220 astronom štaufského císaře Fridricha II. Michael Scot v Palermu pojednání *De signis (O souhvězdích)*, jehož pojetí ovlivnilo na poměrně dlouhou dobu jednu linii recepcce arátovsko-eratosthenovsko-hyginovské látky (nedávno bylo vydáno tiskem [26, 27; 124, 49, 50, 74]). Autograf díla se nezachoval; nejstarší opis se datuje do doby kolem roku 1320 a je dnes uložen v Mnichově, BSB, Clm 10268 [31]. Napsán byl patrně v severní Itálii (Padova) a odtud pak vedla cesta k opisům vzniklým na sever od Alp. Zajímavé a důležité je, že velká (a hlavně nejkvalitnější) část opisů s Michaelovou prací byla pořízena v Čechách: patří k nim snad i druhý nejstarší opis Paříž, BnF lat. 7408A, c. 1360, možná též opis v ms. Bernkastel-Kues, Cus. 207 (pokud ovšem není německého původu; do své sbírky jej koupil roku 1444 v Norimberku kardinál Mikuláš Kusánský spolu s rukopisy mj. i české provenience a tzv. přemyslovským glóblem, o němž níže), kodex Vídeň, ÖNB 2378 (jehož vlastníkem byl pražský kanovník Mikuláš), Vídeň, ÖNB 2352 (tzv. kodex Václava IV.) [143, 144, 138] a ms. Vídeň, ÖNB 5442 (rovněž původem z Čech). Nově se mi podařilo určit i další bohemikální opis (editorce Michaelova díla Silke Ackermann neznámý, cf. [26]), a to v ms. Praha, NK III C 2, kde jej již ve středověku písař mylně označil nadpisem *Alkindus De pluviis* a pod tímto matoucím označením (al-Kindi, *O deštích*) byl dosud tradován v literatuře. Na Michaelův spis navázalo několik autorů, k nimž patří i anonymní práce, která se dochovala v pražské NK, XXVI A 3 (1405) [92] a jejíž opis jsem vydala, přeložila a doplnila komentáři, abych tak v přímém srovnání s Hyginovým textem ukázala, jak se vyprávěná látka v průběhu středověku proměnila, i co z ní přetrvalo. Nových rysů, vnesených především Michaelem Scotem, je řada: k výkladům o jednotlivých souhvězdích přibýly astrologické, leckdy značně naivní charakteristiky založené na prosté vnější podobnosti objektů; Michael také přidal několik „nových“ souhvězdí (*Austronochus*, *Terebellum*, *Vexillum*), *Eridanus* byl rozdělen na dvě souhvězdí apod. Souhvězdí byla ovšem přidána nikoli v důsledku nových pozorování oblohy, ale náhodně, např. na základě chybného čtení a špatné interpretace při opisování zdrojového rukopisu. Patrná je také neznalost a komolení původně řeckých jmen (souhvězdí i jiných) a konečně nahrazení pohanských rysů prvky s křesťanskou ideologií: to vedlo v několika případech k výraznému zkreslení vykládané látky. Většina zmíněných středověkých děl je provázena kresbami či iluminacemi souhvězdí, k jejichž některým zajímavým aspektům jsem se v III. svazku vyjádřila také, srov. též [37, 38, 182, 183] a novou práci [39]. Napsání kapitoly o iluminacích planet jsem pak nabídla mladé kolegyni Lence Panuškové z ÚDU AV ČR, srov. její kap. na str. 257–293 práce.

Důležité je zjištění, že Michaelovy popisy i ikonografie ilustrací souhvězdí, jimiž jsou popisy obvykle provázeny, měly vliv i na inkunábule a staré tisky s Hyginovou *Astronomií* [13]. Některým zobrazením (souhvězdí *Andromedy*, *Kassiopeie*, *lodi Argó*, *Kentaura*, *Oltáře* a planet) [90] nelze porozumět četbou Hyginova textu, ale až znalostí Michaelovy verze; přesto dřevorezy se zavádějící ikonografií vycházely opakovaně jak ve vydáních Hygina, tak i Aráta. (Jako ilustraci svého výboru z Hyginovy *Astronomie* soubor Ratdoltových dřevorezů použila nenáležitě i Theony Condos [57].)

Uzavřeme tuto kapitolku zdůrazněním vlivu Itálie na Čechy – šíření traktátu Michaela Scota je ukázkou italsko-českých kulturních vazeb ve vrcholném a pozdním středověku. Dalším dokladům se budeme věnovat i v následujícím výkladu.

Sphaera octava IV

Středověké katalogy hvězd a recepcce exaktní (ptolemaiovské) tradice: edice as-Súfiho z rukopisu Praha, Strahov DA II 13, přemyslovský nebeský glóbus

Ptolemaiov *Katalog hvězd* přeložil v 9. stol. do arabštiny as-Súfi a z této verze pak vznikly latinské překlady, z nichž přetrval především překlad Gerarda z Cremony (z roku 1125) a na mnoho staletí se stal základem evropského poznání Ptolemaiova učení [23, 85, 115, 178, 179]. As-Súfiho latinský katalog je dnes dochován v devíti opisech (tzv. *corpus as-Súfi Latinus*), v jejichž tradování musíme – stejně jako v případě spisu Michaela Scota *De signis* – zdůraznit úlohu Čech a českého prostředí. Ponecháme-li opět stranou opis v ms. Bernkastel-Kues, Cus. 207, o němž nevíme, zda je německého nebo českého původu, prokazatelně u nás vznikl ms. Mnichov, BSB, Clm 826 a možná též Catania, BU 87. V mnichovském opisu (patřícímu Václavu IV.) stojí za pozornost iluminace se souhvězdím Vozky (*Auriga*), na jejíž pozadí malíř umístil monogramy „R“ (= rex) a „W“ (= Wenceslaus), a vzdal tak hold českému králi. V ms. českého původu Toruň, BU 74 (s Gerardovým překladem katalogu a alfonsinskými souřadnicemi), který vlastnil Václav Koranda Ml., jsou zase souhvězdí Severní a Jižní Koruny (*Corona Borealis, Australis*) zpodobena ve tvaru Václavovy točenice. Pražský (strahovský) exemplář as-Súfiho DA II 13 je naopak severoitalské provenience, do Prahy se dostal za Karla IV. a byl součástí jeho knihovny. Latinské opisy as-Súfiho katalogu jsou v podstatě věrným překladem Ptolemaiova katalogu z arabského mezičlánku, číselné souřadnice jsou však mechanicky přepočteny o precesi k as-Súfiho době, aby katalog mohli používat i astronomové žijící 800 let po Ptolemaiovi. Gerardův překlad katalogu vydal před časem Paul Kunitzsch [147–155], přesto jsem pro IV. svazek tetralogie [118] připravila alespoň opis strahovského exempláře, doplněný opět komentáři a překladem (a také iluminacemi rukopisu, které v korpusu většinou napodobují arabskou předlohu). Mým záměrem bylo, aby čtenáři byla na první pohled zřejmá forma Ptolemaiova *Katalogu hvězd* či jeho středověkých verzí (po as-Súfím byla významná verze katalogu, vzniklá z popudu Alfonse X., přepočítaná k době jeho korunovace v roce 1252 [17]) – tedy jak slovní popisy hvězd, tak jejich souřadnice a hvězdné velikosti (magnitudy). Obojí najdeme v téměř nezměněné podobě ještě i v katalogu Koperníkových *Oběhů* [14, 128, 129, 142], který jsem pro srovnání zařadila do edice také. S ptolemaiovskými katalogy (as-Súfiho či alfonsinskými) pracovali i středověcí astronomové, když sestavovali některou z mnoha tehdy užívaných variant astronomických přístrojů. Ptolemaiov katalog posloužil i P. Hadravovi k matematickému zpracování tzv. přemyslovského glóbu (převážná část kap. na str. 299–356 práce pochází z jeho pera, stejně jako Katalog souřadnic hvězd na str. 361–383), a to byl další důvod k edici strahovského opisu.

Když jsem se v souvislosti s výstavou *Královský sňatek: Eliška Přemyslovna – Jan Lucemburský 1310* (Dům U kamenného zvonu, 11/2010–2/2011) seznámila s nebeským glóbem z Bernkastel-Kues [32, 145, 122, 165, 193], o jehož existenci jsem věděla již z 80. let od dr. Zdeňka Horského, a začala jsem se věnovat především jeho vizuální stránce a detailům zobrazení personifikovaných souhvězdí i jejich vzájemným vztahům, byla jsem překvapena, jak přesně a do jakých podrobností obraz na glóbu odpovídá Hyginovým popisům, jimiž jsem se několik let předtím zabývala. S tak věrným výtvarným zachycením popisovaných vztahů jsem se nesetkala v žádném prameni: obrazce na glóbu se jeví jako nejlepší ilustrace Hyginových slov. Iluminace či kresby souhvězdí ve středověkých rukopisech jsou totiž značně nepřesné, kopírují a napodobují spíše ustálené výtvarné vzory, podřizují se vlastním

pravidlům, která nebývají v souladu s textem. I již zmíněné dřevořezy z Ratdoltových inkunábulí, převzaté i do několika starých tisků, jsou důkazem nepřesnosti: vycházejí z Michaelova zkresleného podání látky a k Hyginovu textu se nehodí. Ani snaha as-Súfího číslovat hvězdy na obrazech souhvězdí v souladu s katalogem a alespoň schematicky odlišovat jejich magnitudy nevedla k výrazné změně paradigmatu, byť soudobá arabská věda v tom udělala výraznější krok kupředu než učenci křesťanské Evropy. Nedochovala se ani žádná hmotná památka, která by byla analogií přemyslovského glóbu, přístroj je jedinečný (ikonografie asi tuctu nejstarších dochovaných arabských glóbů je odlišná [181]). Korelace rytin na glóbu s Hyginovým popisem ovšem neznámá, že by glóbus byl vytvořen podle Hygina: konstruktér přístroje potřeboval znát souřadnice hvězd, které v Hyginovi nejsou. Podobnost znamená jediné: Hyginus (nebo již autor jeho hypotetické řecké předlohy) psal svou práci ve shodě se znalostmi dosaženými antickou vědou již před Ptolemaiem a/nebo přímo podle jejich zhmotnění, modelu, podle velmi přesného glóbu, který tak byl vlastně jakýmsi předchůdcem dnes unikátního přemyslovského glóbu. Přesné glóby se z antiky nedochovaly (tři antické glóby – mezi nimiž je známý glóbus Farnese – byly zjevně vytvořeny k dekorativním účelům a nikoli jako přesné přístroje [69, 59, 146, 156, 159]), přesto však jejich existenci musíme předpokládat. O vyspělosti antických astronomických přístrojů svědčí mj. i příklad mechanismu od Antikythéry, jehož konstrukci a funkce se v posledních letech daří díky spolupráci humanitních a přírodovědných oborů odhalovat.

Ikonografie přemyslovského glóbu nadto neodpovídá arabským výtvarným požadavkům, jak lze poznat ze srovnání tohoto nejstaršího glóbu křesťanské Evropy s arabskými předlohami a bylo již také konstatováno v literatuře [56]; spatřuji v něm naopak antické či byzantské rysy (srov. provedení Herkulovy hlavy). Na tuto bázi pak navázal svou práci na zmíněných str. 299–356 P. Hadrava, který zjistil, že glóbus je zpracován přesně podle Ptolemaiových požadavků (formulovaných v *Almagestu* VIII, 3) jako tzv. univerzální precesní glóbus, nezávislý na aktuální ekvinokcii, a tudíž použitelný při vhodném nastavení v kterékoli době. Proměřil dále asi 800 hvězd na glóbu a zjistil, že byly vyneseny s přesností na jeden milimetr. (Na některých místech glóbu jsou ještě vidět vždy dvě na sebe kolmé rysy, jejichž průsečík odpovídá katalogové poloze zakreslované hvězdy.) Je tedy zřejmé, že před sebou máme velmi přesný přístroj zhotovený přímo podle zásad antické vědy, bez výrazného arabského prostřednictví.

Původ a datace glóbu zůstává nejasná, chybí srovnávací materiál. Ikonografie přístroje však neodpovídá starším hypotézám o českém [144], německém [158] ani španělském (íberském, kastilském – alfonsinském) [145, 193] původu. Přístroj byl jasně zhotoven v tradicích antické vědy, která v první polovině 13. stol. vyzařovala nejsilněji z multikulturního štaufského prostředí jižní Itálie, územního dědice Velkého Řecka, jež absorbovalo mnoho byzantských, židovských i arabských (jak maurských, tak saracénských) vlivů, přesto tu však arabské prostřednictví nebylo dominantní jako na Pyrenejském poloostrově. Ne náhodou se odtud do severní Itálie a jejích vzdělanostních center (Bologna, Padova aj.) dostaly časné verze as-Súfího latinského katalogu i práce o souhvězdích Michaela Scota a odtud se šířily dále na sever až do Čech. V těchto kontextech (podpořených i dalšími doklady vztahů, např. mezi spřízněnými panovnickými rody – srov. jihoitalské fragmenty látek na tumbě Přemysla Otakara II. apod. [44–46, 82, 140]) nelze vyloučit, že jižní italské prostředí mělo vliv i na vznik glóbu dnes uloženého v Bernkastelu-Kues a tradičně považovaného za přístroj, který patřil do sbírek přemyslovských králů (Přemysla Otakara II. či Václava II.), srov. širší kontexty např. v pracích [131, 132, 200, 79, 81 aj.].

Další kontexty tetralogie:

Stálicemi jsme se s P. Hadravou zabývali již před řadou let při práci na edici traktátů o *Stavbě a Užití* astrolábu Křišťana z Prachatic [113, 114]; tabulky vybraných jasných hvězd totiž bývaly součástí pojednání o tomto přístroji a podle údajů v nich se pak hvězdy vynášely na hroty sítě (*rete*) přístroje. Téma astrolábu patřilo k základům astronomie, přednášeným na artistické fakultě v rámci sedmera svobodných umění. Díky univerzálnosti přístroje se na něm totiž dala vysvětlit řada věcí a k vytvoření funkčního přístroje nebylo nutné vlastnit ani kovový či dřevěný astroláb, stačil jen model zhotovený ze silného papíru či pergamenu.

Mistr Křišťan z Prachatic napsal svá pojednání o astrolábu na počátku 15. stol., a to pro potřeby své výuky na pražské univerzitě. Již v minulosti se mi podařilo identifikovat na 40 opisů s jeho popisem konstrukce a kolem 80 rukopisů s návodem k používání přístroje (a stále se vynořují nové). Toto skutečně velké množství svědčí o oblibě jeho verze: astroláb byl velmi užívaný přístroj s dlouhou tradicí, sahající opět až k Ptolemaiovi, k jeho *Planisphaeriu*; v Křišťanově době o něm kolovalo po Evropě a univerzitách 42 různých traktátů, které už v 80. letech rozlišil a typologizoval prof. P. Kunitzsch [151]. Tím spíše je třeba ocenit skutečnost, že právě Křišťanova pojednání byla mezi všemi vybrána pro svou didaktičnost a jasnost výkladu, aby vyšla jako vůbec první pojednání o astrolábu na světě tiskem. Stalo se tak v Perugii 1477–1479, za autora *Stavby* však byl označen Robertus Anglicus (Robert of Chester) a za autora *Užití* Prodocimus de Beldomandis. (Další vydávané inkunábule a staré tisky pak autorství přičly i Aegidiovu de Thebaldis.) Chybná atribuce se tradovala až do současnosti. Důvody zamlčení pravého autora jsou zřejmé: Křišťan byl významnou osobností husitských Čech, a proto byl pro katolickou Evropu nepřijatelný. Jednoznačný závěr o tom, že traktáty vznikly v Praze a že jejich skutečným autorem je Křišťan z Prachatic, umožnila až detailní práce s rukopisy při přípravě edice a s tím spjaté vnitřní textové důvody. (Jedna výrazná větev opisů Křišťanovy práce přitom vznikla v Itálii a je opět ukázkou cest a kulturních vztahů mezi Čechami a Itálií ve středověku.) – Křišťana jako pozoruhodnou tvůrčí osobnost představují i nové výsledky dr. D. Stehlíkové z FF MU Brno, týkající se jeho *Herbáře* a lékařské tvorby [186].

Završením projektu, v jehož rámci vznikla tetralogie *Sphaera octava*, bylo vydání komentovaných prvních českých překladů práce Galilea Galileiho *Hvězdný posel* (*Sidereus nuncius*) a Johanna Keplera *Rozprava s Hvězdným poslem* (*Dissertatio cum Nuncio sidereo*) [102]. *Rozprava* dobře odráží tvůrčí klima rudolfínské Prahy v roce 1609 a svědčí mj. jak o zaujatosti samotného císaře pro soudobé vědecké výsledky, tak o překvapivých astronomických znalostech některých jeho dvořanů: např. Keplerův protihrač v diskusích Jan Matouš Wacker z Wackenfelsu byl na rozdíl od Keplera hluboce a správně přesvědčen o platnosti teorie Giordana Bruna o nekonečnosti vesmíru. Brahova měření nových stálic [4] předznamenala blížící se změnu v poznávání vesmíru. Správnost Brunovy teorie pak potvrdila právě Galileova pozorování sféry stálic, kdy pomocí svých prvních dalekohledů odhalil, že hvězd je nescíslné množství (zkoumal Mléčnou dráhu, v níž objevil nesmírné množství drobných hvězd, které se nedají spatřit prostým okem, dále Plejady v Býku, Jesličky v Raku a oblast kolem Orionu). To definitivně překonalo ptolemaiovskou představu o konečném počtu 1.024 hvězd, kodifikovaných od 2. stol. v Ptolemaiově katalogu i jeho mladších odvozených verzích.

Oba komentované překlady nadto navázaly na naše předchozí práce, v nichž jsme představili českým čtenářům poprvé některá z děl Johanna Keplera [106, 111] a Tychona Braha. Práci, v níž Brahe pro Rudolfa II., na jehož dvoře se chtěl usadit, popsal své přístroje a dílo, jsme vydali i v anglickém překladu, připraveném ve spolupráci s dr. Jolem Shackelfordem z univerzity v Minnesotě, a tato publikace byla také po řadu let v prodeji v muzeu Brahových observatoří Uraniborgu a Stjerneborgu na ostrově Venu [121].

Komentované překlady významných raně novověkých astronomických prací se mj. ukázaly jako velmi vítané příspěvky k výuce na fakultách: pracují s nimi adeпти bakalářských či magisterských titulů, kteří si nemohou práce přečíst v originále. Slouží samozřejmě i jako prameny či popularizační příspěvky k tematice, o níž se poměrně často hovoří, ale dosud k ní chyběly autentické zdroje. Mají u nás proto i dobrý ohlas, srov. přiložené recenze. (Větší příležitosti k oživení pozornosti věnované astronomům Rudolfova dvora byly také výzkumy dánských i českých archeologů, kteří v roce 2010 nově zkoumali Tychonovy pozůstatky; práce vedl Jens Vellew z univerzity v Aarhusu, který výzkum koncipoval již při tychonovské konferenci, kterou jsme s P. Hadravou zorganizovali v Praze 2001.)

První vydání těchto základních prací z dějin astronomie provázejí studie s dílčími výsledky [105, 139]. Např. objev zobrazení dvou hvězdných mýtů o vzniku jednoho tradičního, ptolemaiovského souhvězdí severní oblohy (proměna nymfy Kallisty v souhvězdí Velké medvědice) a jednoho souhvězdí jižní oblohy, nově konstituovaného na počátku 17. stol. (proměna stookého obra Arga, hlídače Íó, zabitého na Junonin příkaz Merkurem a proměněného v souhvězdí Páva), v ikonografii tzv. Mytologické (Ovidiovské) chodby Valdštejnského paláce je popsán v příspěvcích [117, 99, 112, 88] a dobře doplňuje již známou ikonografii Galileových teleskopických objevů v tzv. Astronomické chodbě paláce, jíž italští umělci přinášeli do Prahy výtvarná ztvárnění nových přírodovědných poznatků.

Závěr

Když jsem na jaře roku 1988 začala s dr. Zdeňkem Horským uvažovat o společném překladu Keplerova *Snu*, na němž bych se věnovala jazykové a textové stránce díla a dr. Horský odborným kontextům, stačil k tomu dr. Horský napsat už jen jednu stránku. Byla to poslední věc, na níž pracoval před svou náhlou a předčasnou smrtí. Cítila jsem povinnost práci dokončit; kontaktovala jsem proto astrofyzika dr. Petra Hadravu (Astronomický ústav AV ČR), o jehož zájmu o dějiny oboru jsem od Horského věděla, a spolu jsme za řadu následujících let dílo na Horského památku vytvořili. Naše takto započatá interdisciplinární spolupráce od té doby stále trvá. Ohlasem na naše práce jsou pozvánky k různým přednáškám či publikacím [101, 103, 107, 109, 110]. Od roku 2017 jsme též oba spolupracovníky pětiletého ERC grantu *ALFA – Shaping a European Scientific Scene: Alfonsine astronomy* (Consolidator grant 2016 agreement n° 723085) se sídlem v Paříži, který má blízko i k dlouhodobému projektu *Ptolemaeus Arabus et Latinus*, řešenému v Bavorské akademii věd v Mnichově. Petrovým úkolem jsou matematické metody výzkumu numerických hodnot astronomických tabulek, zatímco já se věnuji soupisu rukopisů s alfonsinskou astronomií ve střední Evropě a tvorbě edic pravidel k tabulkám, upraveným pro pražský, vratslavský a krakovský poledník (tzv. *Tabulae resolutae*) z *Pařížských tabulek* s pravidly Johanna de Saxonia, napsaných kolem roku 1320 a vycházejících z původních kastilských *Alfonsinských tabulek* [110, 176, 177, 173, 174], které nahradily dosavadní *Toledské tabulky* [170; 34, 36].

Jako příklad dosahu této práce k českým, zvláště univerzitním dějinám lze uvést nové dílčí výsledky. Pravidla k užití *Alfonsinských tabulek*, spočtených pro vratslavský a pražský poledník a majících incipit „Mirabilis in altis Dominus“, byla kdysi mylně připisována Janu Šindelovi [192, 137]. Obsažena jsou v ms. Toruń, BU 74; Krakov, BJ 610; Oxford, Bodl. Lib., Canon. Misc. 499 a Praha, NK IX C 3. S výjimkou krakovského ms., jehož původ je nejistý (Čechy nebo Polsko), tři ostatní opisy vznikly v Praze. Klíč k určení totožnosti písaře oxfordského rukopisu, doby a místa vzniku jeho práce, ale i jména autora pravidel a pořadí vzniku tabulek k různým poledníkům je skryt v paleograficky správném čtení incipitu (fol. 122r) a explicitu (fol. 125v), dosud však tradovaných v literatuře s několika chybami, cf. Coxe [58], Thorndike-Kibre [190], Rosińska [180], Dobrzycki [66], Zinner [199], IV. svazek nového *Katalogu rukopisů Jagellonské knihovny*, 1988, 272. Skutečným autorem opisu,

uloženého dnes v Bodleian Library, napsaného však v Praze, byl v roce 1451 (a nikoli až roku 1471, jak se uvádí ve výše zmíněné literatuře) v Rečkově koleji (a nikoli v *domus Beczkonis*) bakalář pražské univerzity Jan Krčín (Iohannes Krczin a nikoli *Bazyn* či *Brzyn*), později známý lékař, vzdělaný na italských univerzitách podobně jako Pavel Židek [93, 100], s nímž působil jako osobní lékař krále Jiřího z Poděbrad [188, 61, 83]. Autorem pravidel pak byl Petrus Cruciferus (člen českého Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou u paty Karlova mostu v Praze, šířícího se dále do Slezska, zvl. do Vratislavi). Jak se lze v rukopise dočíst, Petrus Cruciferus z *Alfonsinských tabulek* excerpoval nejprve pravidla pro Vratislav, a teprve poté pro Prahu; správným čtením výrazu *excerp<t>arum* se jednak v kontextu vysvětluje pořadí vzniku tabulek, jednak se zcela rozplyne existence záhadné postavy, vzniklé dosavadním špatným čtením výrazu *excerp<t>arum* jako *Gaerparus*, *Carpar(i)us* nebo *Caspar*. Tento drobný příklad je ukázkou dosahu a důležitosti pramenných studií.

Před více než třiceti lety jsem měla v úmyslu svými pracemi ukázat, že bohemikální středolatinšská odborná produkce patří do západoevropského kulturního kontextu, jak to v mediévistice vždy razila dr. Anežka Vidmanová, a že i u nás byly známy a pronikaly k nám ohlasy západoevropského vývoje exaktních oborů. To se podařilo doložit několika příklady (*corpus as-Súfi Latinus*, bohemikální opisy vlivného traktátu Michaela Scota o souhvězdích, recepce alfonsinské astronomie). Dnes je však již také zřejmé, že středověké Čechy samy naopak v dějinách astronomie mnohokrát velmi přínosně obohatily Evropu (Křišť'an z Prachatic a jeho traktáty o astrolábu spolu s celou astronomickou pražskou školou v první polovině 15. stol., která ovlivnila vídeňskou školu v čele s Johannem von Gmunden [86, 108, 109], ale i tvůrčí činnost klosterneuburského centra [70], a v důsledku toho také pokračovatele v Johannovi Peuerbachovi či Regiomontanovi; Jan Šindel a jeho návrh přístroje na výpočty zatmění, převzatý Johannem Schönerem do jeho *Opera mathematica* v roce 1551 [20]; Jan Borotín [51] apod.). Tento vývoj pak logicky po určité časové prodlevě vyústil v rudolfínské Praze – tehdy sice už za zcela jiných historických podmínek, přece však na půdě, která k tomu měla z minulosti kulturní předpoklady (srov. Bacháčkovo doporučení Šindelových měření Tychonu Brahovi, jenž si jich velmi cenil [120]).

Seznam použité literatury

Prameny

- [1] Alfonso X El Sabio: *Tablas de las constelaciones. Alfonsine Tables. Alfonsinische Tafeln*. Ed. Ana Domínguez Rodríguez, Pilar Trevino Gajardo, José Martínez Gázquez. Valencia, Patrimonio Ediciones 2006.
- [2] Arátos, *Phaenomena (Jevy na nebi)*:
– *Arati Solensis Phaenomena et Prognostica*. Coloniae Agrippinae, Theodor Graminaeus 1570 (Paris 1559¹).
– *Aratus: Phaenomena*. Ed. Douglas Kidd. Cambridge, Cambridge University Press 1997.
– *Aratos: Phénomènes I–II*. Ed. Jean Martin. Paris, Les Belles Lettres 2002 (1998¹).
- [3] Aviénuš: *Les phénomènes d'Aratos*. Ed. Jean Soubiran. Paris, Les Belles Lettres 1981.
- [4] Brahe, Tycho, *Catalogus stellarum fixarum (Katalog stálic)*:
– Brahe, Tycho: *Stellarum octavi orbis inerrantium accurata restitutio*. In: „*Astronomiae instauratae progymnasmatum pars tertia*“. Wandesburgi 1598 (faksimile: *Tychonis Brahe Dani Opera omnia*, Tom. III. Ed. I. L. E. Dreyer. Hauniae 1916).
– Brahe, Tycho: *Catalogus stellarum fixarum*. In: „*Tabulae Rudolphinae*“. Ed. Johannes Kepler. Ulm, Jonae Saurii 1627 (faksimile: *Johannes Kepler Gesammelte Werke*, Band X, „*Tabulae Rudolphinae*“. Ed. Franz Hammer. München, C. H. Beck 1969).
- [5] Cicéron: *Aratea. Fragments poétiques*. Ed. Jean Soubiran. Paris, Les Belles Lettres 1972.
- [6] *Fabii Planciadis Fulgentii Opera*. Ed. Rudolfus Helm. Lipsiae, Teubner 1898.
- [7] Firmicus Maternus, Iulius: *Mathesis I–III*. Ed. Pierre Monat. Paris, Les Belles Lettres 1992–1997.
- [8] Geminos, *Úvod do jevů na nebi (Eisagógé eis ta fainomena)*:
– Géminos: *Introduction aux Phénomènes*. Ed. Germaine Aujac. Paris, Les Belles Lettres 1975.
– *Geminos's Introduction to the Phenomena*. Trans. James Evans, J. Lennart Berggren. Princeton – Oxford, Princeton University Press 2006.
- [9] Germanicus, *Aratea*:
– *Fragmentum Arati Phaenomenon per Germanicum in Latinum conversi cum commento nuper in Sicilia reperto*. Venetiis, Aldus Manutius 1499.
– Germanicus: *Les Phénomènes d'Aratos*. Ed. André Le Boeuffle. Paris, Les Belles Lettres 1975.
– *Aratus Ascribed to Germanicus Caesar*. Ed. D. B. Gain. London, Athlone Press 1976.
- [10] Grotius, Hugo: *Syntagma Arateorum*. Leiden, Ch. Raphelengius 1600.
- [11] Hájek z Hájku, Tadeáš, *Dialexis*:
– *Dialexis de novae et prius incognitae stellae... apparitione per Thaddaeum Hagecium ab Hayck*. Francofurti ad Moenum 1574. (Faksimile: ed. Zdeněk Horský, Editio Cimelia Bohemica, Vol. I, Praha 1967.)

- [12] Hipparchus: *In Arati et Eudoxi Phaenomena Commentariorum libri III*. Ed. C. Manitius. Leipzig, Teubner 1894.
- [13] Hyginus, Gaius Iulius, *De astronomia*:
 – Hyginus: *Poeticon astronomicon*. Ferrariae, Augustinus Carnerius 1475.
 – Hyginus: *Poeticon astronomicon*. Ed. Jacobus Sentinus, Johannes Lucilius. Venetiis, Erhardus Ratdolt 1482 a 1485. (Faksimile: Valencia, V. García Editores 1993.)
 – Další edice: Venetiis, Iohannes Baptista Sessa 1488 a 1502; Wittenbergae, Ioannes Gronenberg 1510; Venetiis, Melchior Sessa 1512; Pavia, Bernardinus de Garaldis 1513; Parrhisiis, Pasquier Lambert 1517; Venetiis, M. Sessa – P. de Ravanis 1517; Coloniae, Ioannes Soter 1534; Basileae, Ioannes Hervagius 1535¹ (1570); Parisiis, Gulielmus Iulianus 1578.
 – *Hyginus von den XII Zeichen und XXXVI Pildern des Hymels*. Augsburg, Erhardus Ratdolt 1491.
 – Hyginus: *De astronomia*. Ed. André Le Boeuffle. Paris, Les Belles Lettres 1983 (2002²).
 – Hyginus: *De astronomia*. Ed. Ghislaine Viré. Stuttgart – Leipzig, Teubner 1992.
- [14] Koperník, Mikuláš, *De revolutionibus orbium coelestium (O oběžích nebeských sfér)*:
 – Copernicus, Nicolaus: *De revolutionibus*. Autograf, 1520–1541. Krakov, Biblioteka Jagiellońska, MS. 10000.
 – *Nicolai Copernici De revolutionibus orbium coelestium*. Nuremberg 1543.
 – *Nicolai Copernici Torinensis De revolutionibus orbium coelestium libri VI*. Basileae, Henrik Petrinus 1566. (Praha, NK 14 B 16; faksimile: ed. Zdeněk Horský, Editio Cimelia Bohemica, Vol. XVI, Praha 1971).
- [15] *Kronika starého kollegiata Pražského (Chronicon veteris collegiati Pragensis, 1419–1441)*. Fontes rerum Bohemicarum (FRB) VII. Ed. Josef Emler. Praha, s.a., 25–39.
- [16] *Laurentii de Brezowa Historia Hussitica*. Fontes rerum Bohemicarum (FRB) V. Ed. Josef Emler. Praha 1893, 327–534.
- [17] *Libros del Saber de Astronomía del Rey D. Alfonso X. de Castilla I–V*. Ed. Manuel Rico y Sinobas. Madrid 1863–1867.
- [18] Manilius: *Astronomica*. Ed. George P. Goold. Stuttgart – Leipzig, Teubner 1998.
- [19] *Mythographi Vaticani I et II*. Ed. Péter Kulcsár. Corpus Christianorum, Series latina, XCIC. Turnhout, Brepols 1987.
- [20] *Opera mathematica Ioannis Schoneri Carolostadii in unum volumen congesta*. Norinbergae, Ioannes Montanus et Ulricus Neuberus 1551.
- [21] Pseudo-Eratosthenés, *Katasterismoi (Zhvězdění)*:
 – *Eratosthenis Catasterismi cum interpretatione Latina et commentario*. Ed. Iohannes Conradus Schaubach. Gottingae, Vandenhoeck et Ruprecht 1795.
 – *Pseudo-Eratosthenis Catasterismi*. Ed. Alexander Olivieri, Mythographi Graeci, Vol. III, fasc. 1. Leipzig, Teubner 1897.
 – Eratòstenes de Cirene: *Catasterismes*. Ed. Jordi Pàmias i Massana. Barcelona, Fundació Bernat Metge 2004.

- Eratosthenes: *Sternsagen (Catasterismi)*, Griechisch-deutsch. Ed. Jordi Pàmias, Klaus Geus, Oberhaid, Utopica 2007.
- Eratostene: *Epitome dei Catasterismi. Origine delle costellazioni e disposizione delle stelle*. Ed. Anna Santoni. Pisa, Edizioni ETS 2010.
- Eratosthène de Cyrène. *Catastérismes*. Ed. Jordi Pàmias, Arnaud Zucker. Paris, Les Belles Lettres 2013.

[22] Pseudo-Hyginus, *Fabulae (Báje)*:

- Hygin: *Fables*. Ed. Jean-Yves Boriaud. Paris, Les Belles Lettres 1997 (2003²).
- Hyginus: *Fabulae*. Ed. Peter K. Marshall. München – Leipzig, K. G. Saur 2002 (Teubner 1993¹).
- Hyginus: *Fabulae*. Ed. Herbert J. Rose. Leiden 1934 (reprinty 1963 a 1967).

[23] Ptolemaios, Klaudios, *Almagest (včetně Katalogu stálic /Catalogus stellarum fixarum/)*:

- *Claudii Ptolemaei... Almagestum seu Magnae constructionis mathematicae opus... Latina donatum lingua ab Georgio Trapezuntio*. Venetiis 1528.
- *Claudii Ptolemaei Opera, quae exstant omnia*, Vol. I–II, *Syntaxis mathematica*. Ed. J. L. Heiberg. Leipzig, Teubner 1898–1903.
- *Claudii Ptolemaei Opera, quae extant omnia*, Vol. 1, Μαθηματικὴ σύνταξις. Ed. J. L. Heiberg. Leipzig, Teubner 1957.

[24] Al-Quabisi (Alcabitius): *The Introduction to Astrology*. Ed. Charles Burnett, Keiji Yamamoto, Michio Yano. Warburg Institute Studies and Texts 2. London – Turin, The Warburg Institute – Nino Aragno Editore 2004.

[25] *Vatikánští mytografové I–III*:

- *Scriptores rerum mythicarum Latini tres Romae nuper reperti*. Ed. Georgius Henricus Bode. Cellis, E. H. C. Schulze 1834.
- *Mythographi Vaticani I et II*. Ed. Péter Kulcsár. Corpus Christianorum, Series latina, XCI c. Turnhout, Brepols 1987.
- *Premier Mythographe du Vatican*. Ed. Nevio Zorzetti, Jacques Berlioz. Paris, Le Belles Lettres 1995.

Literatura

[26] ACKERMANN, Silke: *Habent sua fata libelli. – Michael Scot and the Transmission of Knowledge between the Courts of Europe*. In: „Kulturtransfer und Hofgesellschaft im Mittelalter, Wissenskultur am sizilianischen und kastilischen Hof im 13. Jahrhundert“. Hrsg. Gundula Grebner, Johannes Fried. Berlin 2008, 273–284.

[27] — : *Sternstunden am Kaiserhof. Michael Scotus und sein Buch von den Bildern und Zeichen des Himmels*. Frankfurt am Main, Peter Lang 2009.

[28] ALMAGRO, Martín et al.: *Qusayr^c Amra. Residencia y baños omeyas en el desierto de Jordania*. Granada, Fundación El Legado Andalusi 2002.

[29] *Antiche stele a Bisanzio. Il codice Vaticano Greco 1087*. Ed. Fabio Guidetti, Anna Santoni. Pisa, Edizioni della Normale 2013.

- [30] *Arátos ze Solů: Jevy na nebi*. Přel. Radislav Hošek. In: „Hvězdy, hvězdáři, hvězdopravci. Čtení o antice 1984–1985.“ Ed. Jan Kalivoda. Praha, Svoboda 1986.
- [31] BAUER, Ulrike: *Der Liber Introductorius des Michael Scotus in der Abschrift Clm 10268 der Bayerischen Staatsbibliothek, München. Ein illustrierter astronomische-astrologischer Codex aus Padua, 14. Jh.* Tuduv-Studien, Kunstgeschichte 7. München, Tuduv-Verlagsgesellschaft 1983.
- [32] BAYERLE, K.: *Astronomische Handschriften vom böhmischen Königshofe*. MIÖG 39, 1923, 116–122.
- [33] BERTI, Emanuele: *Avieno, Arato e i Catasterismi*. In: „Poesia delle stelle tra antichità e medioevo“. Ed. Fabio Guidetti. Pisa, Edizioni della Normale 2016, 301–336.
- [34] BLÁHOVÁ, Marie: *Astronomie a astrologie na dvoře Václava II*. In: „Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310“ (4. 11. 2010 – 6. 2. 2011, dům U kamenného zvonu). Ed. Klára Benešová. Praha, Gallery 2010, 320–325.
- [35] — : *Historická chronologie*. Praha, Libri 2001.
- [36] — : *Toledská astronomie na dvoře Václava II. Poznámka k česko-španělským vztahům ve 2. polovině 13. století*. AUC, Philosophica et historica 2, Studia historica 2, Praha 1998, 21–28.
- [37] BLUME, Dieter: *Regenten des Himmels. Astrologische Bilder in Mittelalter und Renaissance*. Studien aus dem Warburg-Haus. Berlin, Akademie Verlag 2000.
- [38] BLUME, Dieter – HAFFNER, Mechthild – METZGER, Wolfgang: *Sternbilder des Mittelalters: Der Gemalte Himmel zwischen Wissenschaft und Phantasie, Band I: 800–1200*. Teilband I.I: Text und Katalog der Handschriften. Berlin, Akademie Verlag 2012.
- [39] — : *Sternbilder des Mittelalters und der Renaissance. Der Gemalte Himmel zwischen Wissenschaft und Phantasie, Band II: 1200–1500*. Teilband II.I: Text und Katalog der Handschriften. Unter Mitarbeit von Katharina Glanz. Berlin, De Gruyter 2016.
- [40] LE BOEUFFLE, André: *Le noms latins d'astres et de constellations*. Paris 1977.
- [41] — : *Le vocabulaire Latin de l'astronomie*. Tome I–III. Lille, Université de Lille 1973.
- [42] BOLDAN, Kamil – URBÁNKOVÁ, Emma: *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic: katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha, Národní knihovna ČR 2009.
- [43] LE BOURDELLÈS, Hubert: *L'Aratus latinus: étude sur la culture et la langue latines dans le Nord de la France au VIIIe siècle*. Lille, Université de Lille III 1985.
- [44] BRAVERMANOVÁ, Milena: *Tkaniny z tumbý Přemysla Otakara II*. Archaeologia historica 27, 2002, 649–668.

- [45] — : *Nové okolnosti o možném pohřbu knížete Konráda II. Oty.* In: „Vladislav II., druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace“. Ed. Michal Mašek, Petr Sommer, Josef Žemlička a kol., Praha, NLN 2009, 235–246.
- [46] BRAVERMANOVÁ, Milena – OTAVSKÁ, Vendulka: *Románská tkanina z královské hrobky na Pražském hradě.* *Archaeologia historica* 25, 2000, 405–428.
- [47] BREYSIG, Alfred: *Germanici Caesaris Aratea cum scholiis.* Hildesheim, Georg Olms Verlagsbuchhandlung 1867.
- [48] BRUNET, J.-P. et al.: *The Fresco of the Cupola of Qusayr ʿAmra.* *Centaurus* 40, 1998, 97–123.
- [49] BURNETT, Charles: *Arabic into Latin in the Middle Ages. The Translators and their Intellectual and Social Context.* Aldershot, Ashgate-Variorum 2009.
- [50] — : *Michael Scot and the Transmission of Scientific Culture from Toledo to Bologna via the court of Frederick II Hohenstaufen.* *Micrologus* 2, Turnhout, Brepols 1994, 101–126.
- [51] — : *Teaching the Science of the Stars in Prague University in the Early Fifteenth Century: Master Johannes Borotin.* *Aithér, Journal for the Study of Greek and Latin Philosophical Traditions.* 2nd International Issue. Prague, Institute of Philosophy, Academy of Sciences of the Czech Republic 2014, 9–50.
- [52] CALLMER, Christian: *Königin Christina, ihre Bibliothekare und ihre Handschriften.* *Acta Bibliothecae regiae Stockholmiensis* XXX. Stockholm 1977.
- [53] CAMERON, Alan: *Greek Mythography in the Roman World.* Oxford – New York, Oxford University Press 2004.
- [54] *Certissima signa. A Venice Conference on Greek and Latin Astronomical Texts.* Ed. Filippomaria Pontani, Edizioni Ca’Foscari, Venezia 2017.
- [55] MCCLUSKEY, Stephen C.: *Astronomies and Cultures in Early Medieval Europe.* Cambridge, Cambridge University Press 1998.
- [56] COMES, Mercè: *Sobre la procedencia Alfonsi de un globo celeste.* In: „De astronomia Alphonsi regis.“ *Proceedings of the Symposium on Alfonsine Astronomy held ad Berkeley (August 1985).* Ed. Mercè Comes, Roser Puig, Julio Samsó. Barcelona, Universidad de Barcelona 1987, 139–152.
- [57] CONDOS, Theony: *Star Myths of the Greeks and Romans: A Sourcebook.* (Containing *The Constellations* of Pseudo-Eratosthenes and chosen parts of the *Poetic Astronomy* of Hyginus.) Grand Rapids, Phanes Press 1997.
- [58] COXE, Henry O.: *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae. Pars tertia codices Graecos et Latinos Canonicianos complectens,* Oxford 1854.

- [59] CUVIGNY, Hélène: *Une sphère céleste antique en argent ciselé*. In: „Gedenkschrift Ulrike Horak“. Ed. Hermann Harrauer, Rosario Pintaudi. Papyrologica Florentina, Vol. 34. Florence, Gonnelli 2004, 345–382.
- [60] ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V, 1402–1437*. Praha, Paseka 2000.
- [61] ČORNEJOVÁ, Ivana et al.: *Dějiny univerzity Karlovy 1347/48–1622*. Red. svazku Michal Svatoš. Praha, Univerzita Karlova 1995.
- [62] DALEN VAN, Benno: *Ancient and Mediaeval Astronomical Tables: Mathematical Structure and Parameter Values*. Utrecht, Universiteit Utrecht 1993.
- [63] DEKKER, Elly: *Illustrating the Phaenomena. Celestial Cartography in Antiquity and the Middle Ages*. Oxford, Oxford University Press 2013.
- [64] — : *The Provenance of the Stars in the Leiden Aratea Picture Book*. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes 73, 2010, 1–37.
- [65] DEKKER, Elly – KUNITZSCH, Paul: *An Early Islamic Tradition in Globe Making*. Zeitschrift für Geschichte der arabisch-islamischen Wissenschaften 18, 2008/2009, 155–211.
- [66] DOBRZYCKI, Jerzy: *Katalog gwiazd w „De revolutionibus“*. Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Seria C, Tom. 7, 1963, 109–153.
- [67] DOLAN, Marion: *The Role of Illustrated Aratea Manuscripts in the Transmission of Astronomical Knowledge in the Middle Ages*. Pittsburgh, University of Pittsburgh 2007.
- [68] DOMÍNGUEZ RODRÍGUEZ, Ana: *Astrología y mitología en los manuscritos, ilustrados de Alfonso X El Sabio*. En la Espana Medieval 30, 2007, 27–64.
- [69] DUKE, Dennis W.: *Analysis of the Farnese Globe*. Journal for the History of Astronomy 37, 2006, 87–100.
- [70] DURAND, Dana B.: *The Videň-Klosterneuburg Map Corpus of the Fifteenth Century: A Study in the Transition from Medieval to Modern Science*. Leiden, Brill 1952.
- [71] EASTWOOD, Bruce S.: *Astronomy in Christian Latin Europe c. 500 – c. 1150*. Journal for the History of Astronomy 28, 1997, 235–258.
- [72] — : *Ordering the Heavens: Roman Astronomy and Cosmology in the Carolingian Renaissance*. Leiden, Brill 2007.
- [73] — : *The Revival of Planetary Astronomy in Carolingian and Post-Carolingian Europe*. Aldershot, Ashgate-Variorum 2002.
- [74] EDWARDS, Glenn M.: *The Two Redactions of Michael Scot's Liber Introductorius*. Traditio 41, 1985, 329–340.
- [75] DELL'ERA, Antonio: *Un riassunto mitologico dell'Arato Latino interpolato*. Quaderni della Facoltà di Magistero dell'Università di Palermo. Palermo, Università di Palermo 1973.

- [76] — : *Una miscellanea medievale: gli scholia Basileensia a Germanico*. Accademia Nazionale dei Lincei, Coll. Memorie, Classe di scienze morali, storiche e filologiche, Serie VIII, Vol. XXIII, fasc. 4, Roma, 1979, 301–379.
- [77] — : *Una miscellanea medievale: gli scholia Stroziana a Germanico*. Accademia Nazionale dei Lincei, Coll. Memorie, Classe di scienze morali, storiche e filologiche, Serie VIII, Vol. XXIII, fasc. 2, Roma, 1979, 147–266.
- [78] — : *Una rielaborazione dell'Arato latino*. Studi medievali, Ser. 3, Vol. 20, 1979, 269–301.
- [79] ESCH, Arnold: *Fridrich II. a antika*. In: „Úsvit renesance. Dvorské umění císaře Fridricha II. Bamberšký a Magdeburský jezdec.“ Ed. Peter Kováč. Praha, Ars auro prior, 2010, 251–272.
- [80] EVANS, James: *The Material Culture of Greek Astronomy*. Journal for the History of Astronomy 30, 1999, 237–307.
- [81] FANSA, Mamoun – ERMETE, Karen: *Kaiser Friedrich II. (1194–1250)*. Begleitband zur Sonderausstellung ‘Kaiser Friedrich II. (1194–1250). Welt und Kultur des Mittelmeerraums’ im Landesmuseum für Natur und Mensch, Oldenburg. Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern 2008.
- [82] FILLITZ, Hermann: *Das Kunstgewerbe der romanischen Zeit in Böhmen*. In: „Romanik in Böhmen.“ Ed. Erich Bachmann. München, Prestel-Verlag 1977, 235–264.
- [83] GELLNER, Gustav: *Jan Černý i jiní lékaři čeští do konce doby jagellonské*. VKČSN 1934.
- [84] GRANT, Edward: *The Foundations of Modern Science in the Middle Ages. Their Religious, Institutional, and Intellectual Contexts*. Cambridge, Cambridge University Press 1996.
- [85] GRASSHOFF, Gerd: *The History of Ptolemy's Star Catalogue*. New York, Springer 1990.
- [86] HADRAVA, Petr – HADRAVOVÁ, Alena: *Johannes von Gmunden as a predecessor of Georg von Peurbach*. In: „Von den Planetentheorien zur Himmelsmechanik“. Sammlung der Vorträge, Peurbach Symposium 24.–26. 9. 2004. Ed. Franz Pichler. Linz, Universitätsverlag Rudolf Trauner 2004, 1–8.
- [87] HADRAVOVÁ, Alena: *Astroláby v českých sbírkách*. Dějiny a současnost XXVI, 1/2004, 26.
- [88] — : *Claris verbis, claris imaginibus aneb Antická inspirace středověku slovem i obrazem*. In: „V zajetí středověkého obrazu. Kniha studií k jubileu Karla Stejskala“. Praha, NLN 2011, 13–24.
- [89] — : *Druhý Vatikánský mytograf. Dva nově identifikované rukopisy z Národní knihovny v Praze. – The Second Vatican Mythographer. Two Newly Identified Manuscripts from the*

National Library in Prague, Praha, Scriptorium 2017. (Součástí publikace je CD s přepisy šesti rukopisů ve formátu MS Word a PDF.)

[90] — : *Ikonografie dřevořezů v Ratdoltových edicích Hyginovy Astronomie*. In: „Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou. Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu (2014).“ Ed. Eva Doležalová a Petr Sommer. Praha, NLN 2016, 311–323.

[91] — : *K identifikaci soch s antickou tematikou ze sochařské dílny rodiny Platzerů v zámeckém parku ve Lnářích*. Průzkumy památek XXIV–1, 2017, 165–173.

[92] — : *Ke středověké recepci řeckých mýtů o vzniku souhvězdí. (Traktát o uspořádání stálic v rkp. Praha, NK XXVI A 3)*. Studie o rukopisech XXIX, 2009 (2010), 231–254.

[93] — : *Kniha dvacatera umění mistra Pavla Žídka. Část přírodovědná*. Praha, Academia 2008.

[94] — : *Recepce Hyginova díla o astronomii*. In: „Querite primum regnum Dei“. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové. Ed. Helena Krmíčková, Anna Pumprová, Dana Růžičková a Libor Švanda. Brno, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy a Matice moravská, 2006, 151–159.

[95] — : *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách I. Pseudo-Hyginus: Báje (Fabulae)*. Praha, Artefactum – Academia 2013.

[96] — : *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách II. Gaius Iulius Hyginus: O astronomii (De astronomia)*. Překlad Arátových Jevů na nebi Radislav HOŠEK. Praha, Artefactum – Academia 2013.

[97] — : *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách III. Středověká pojednání o souhvězdích. Traktát o uspořádání stálic na nebi v rukopise Praha, NK XXVI A 3*. Kap. Ikonografie planet zpracovala Lenka PANUŠKOVÁ. Praha, Artefactum – Academia 2013.

[98] HADRAVOVÁ, Alena – BOLDAN, Kamil: *Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic a astronomie*. In memoriam Dana Martínková. Sborník Národního muzea v Praze, řada C, Literární historie, sv. 52, č. 1–4. Praha, Národní muzeum 2007, 23–30.

[99] HADRAVOVÁ, Alena – HADRAVA, Petr : *Astronomická symbolika Valdštejnského paláce*. In: „Valdštejn. Albrecht z Valdštejna: Inter arma silent musae?“ Sborník příspěvků a katalog k výstavě „Albrecht z Valdštejna a jeho doba.“ Ed. Eliška Fučíková a Ladislav Čepička. Praha, Academia 2007, 149–157 (německá verze: *Die astronomische Symbolik des Waldsteinpalais*. In: „Waldstein. Albrecht von Waldstein: Inter arma silent musae?“ Hrsg. Eliška Fučíková a Ladislav Čepička. Praha, Academia 2007, 149–157).

[100] — : *Astronomy in Paulerinus's Fifteenth-Century Encyclopaedia ‚Liber viginti arcium‘*. Journal for the History of Astronomy 38, 2007, 305–324.

[101] — : *Prachaticz, Cristannus de*. New Dictionary of Scientific Biography. New York, Charles Scribner's Sons, 2008, sv. 6, 153–154.

- [102] — : *Galileo Galilei, Hvězdný posel a Johannes Kepler, Rozprava s Hvězdným poslem*. Z latinských originálů přeložila Alena Hadravová za odborné spolupráce Petra Hadravy. Příbram, Pistorius a Olšanská 2016 (v roce 2017 vyšlo též jako e-kniha).
- [103] — : *Gerardus Cremonensis*. In: „Biographical Encyclopedia of Astronomers (BEA).“ Vol. I. Ed. Thomas Hockey et al. New York – Heidelberg, Springer 2007, 414 (2. vyd. 2014).
- [104] — : *Hvězdný glóbus z Bernkastel-Kues*. In: „Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310“. (11/2010 – 2/2011, Praha, Dům U Kamenného zvonu). Ed. Klára Benešová. Praha, Gallery 2010, 346–351 (anglická verze: *The Celestial Globe from Bernkastel-Kues*. In: „A Royal Marriage. Elisabeth Premyslid and John of Luxembourg 1310“. Ed. Klára Benešová. Praha, Muzeum Hl. města Prahy 2011, 358–363).
- [105] — : *Johannes Kepler and Czech History*. In: „Johannes Kepler. From Tübingen to Žagaň.“ Ed. Richard L. Kremer and Jarosław Włodarczyk. Studia Copernicana XLII. Warszawa, Instytut historii nauki Polskiej Akademii nauk 2009, 197–204.
- [106] — : *Johannes Kepler, Sen neboli Měsíční astronomie*. Praha, Paseka – NTM 2004.
- [107] — : *Johannes Šindel*. In: „Biographical Encyclopedia of Astronomers (BEA).“ Vol. I. Ed. Thomas Hockey et al. New York – Heidelberg, Springer 2007, 596–597 (2. vyd. 2014).
- [108] — : *Johannes von Gmunden und seine Version des Astrolabtraktats des Christian von Prachatitz*. In: „Johannes von Gmunden (ca. 1384–1442), Astronom und Mathematiker.“ Ed. Rudolf Simek und Kathrin Chlench. Wien, Fassbaender 2006, 151–160.
- [109] — : *John of Gmunden*. In: „Biographical Encyclopedia of Astronomers (BEA).“ Vol. I. Ed. Thomas Hockey et al. New York – Heidelberg, Springer 2007, 596–597 (2. vyd. 2014).
- [110] — : *John of Saxony*. In: „Medieval Science, Technology and Medicine: An Encyclopedia“. Routledge Series of Encyclopedias of the Middle Ages. Ed. Thomas F. Glick, Steven J. Livesey, and Faith Wallis. New York – London, Routledge 2005, 292.
- [111] — : *Kepler's Lunar Dream*. In: „Von den Planetentheorien zur Himmelsmechanik“. Sammlung der Vorträge, Peuerbach Symposium 24.–26. 9. 2004. Ed. Franz Pichler. Linz, Universitätsverlag Rudolf Trauner 2004, 101–111.
- [112] — : *Komentář k Horského výkladům fresek*. In: „Zdeněk Horský, Koperník a české země. Soubor studií o renesanční kosmologii a nové vědě“. Ed. Vojtěch Hladký, Tomáš Hermann a Iva Lelková. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2011, 451–453.
- [113] — : *Křišťan z Prachatic, Stavba a Užití astrolábu*. Praha, Filosofia 2001.
- [114] — : *Latinská terminologie Křišťanova spisu o astrolábu*. Listy filologické 120, 1977, 60–70.
- [115] — : *Literary and Cultural Tradition of the Ptolemaic Constellations*. The Third Conference on Cultural Astronomy (Campobasso, November 8th, 2011). Ed. Ennio Badolati. Campobasso, Università degli Studi del Molise 2012, 87–100.

- [116] — : *On the Astronomical Collection of the Przemyslid Royal Court. I. The Celestial Globe now in Bernkastel-Kues*. In: „Johannes von Gmunden (ca. 1385–1442): zwischen Astronomie und Astrologie.“ *Studia Medievalia Septentrionalia* 22. Hrsg. Rudolf Simek und Manuela Klein. Wien, Fassbaender 2012, 111–121 a 274–281.
- [117] — : *Science in Contact with Art: Astronomical Symbolics of the Wallenstein Palace in Prague*. Sborník z konference „Science in contact at the Beginning of Scientific Revolution“. Praha 23.–26. červen 2004. *Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum, New series*, vol. 8, ed. Jitka Zamrzlová. Praha, Národní technické muzeum 2004, 173–210.
- [118] — : *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách IV. Katalogy hvězd a přemyslovský nebeský glóbus*. Praha, Artefactum – Academia 2013.
- [119] — : *The Prague Astronomical School in the 15th Century*. Sborník z mezinár. konference „Astronomy as a Model for the Sciences in Early Modern Times“, Mnichov, 21.–23. 3. 2003. In: „Algorismus (Studien zur Geschichte der Mathematik und der Naturwissenschaften“. Ed. Menso Folkerts and Andreas Kühne. Augsburg, Dr. Erwin Rauner Verlag 2006, 63–71.
- [120] — : *Tycho Brahe and Iohannes Šindel*. In: „Tycho Brahe and Prague: Crossroads of European Science.“ *Proceedings of the International Symposium on the History of Science in the Rudolphine Period*. Prague, 22–25 October 2001. Ed. Johan Robert Christianson, Alena Hadravová, Petr Hadrava, and Martin Šolc. *Acta Historica Astronomiae*, vol. 16. Frankfurt am Main, Harri Deutsch Verlag 2002, 237–247.
- [121] — : *Tycho Brahe, Přístroje obnovené astronomie*. Z lat. orig. přel. a komentářem opatřili Alena a Petr Hadravovi. Latinské a řecké verše přel. Dana Svobodová. *Clavis monumentorum litterarum (Regnum Bohemiae)* 2, Facsimilia – Translationes 1. Praha, KLP 1996–2000 (anglická verze: *Tycho Brahe, Instruments of the Renewed Astronomy*. English trans. /Raeder et al. 1946/ revised and commented by Alena Hadravová, Petr Hadrava, and Jole R. Shackelford /University of Minnesota/. Praha, KLP 1996–2000; faksimile: *Tycho Brahe, Astronomiae instauratae mechanica*. Praha, KLP 1996–2000).
- [122] HARTMANN, Johannes Franz: *Die astronomischen Instrumente des Kardinals Nikolaus Cusanus*. Göttingen 1894 (Berlin, Weidmannsche Buchhandlung 1919).
- [123] HASKINS, Charles H.: *Arabic Science in Western Europe*. *Isis* 7, No. 3, 1925, 478–485.
- [124] — : *Michael Scot and Frederick II*. *Isis* 4, No. 2, 1921, 250–275.
- [125] — : *Studies in the History of Mediaeval Science*. New York, Ungar 1960.
- [126] HLAVÁČEK, Ivan: *Antická literatura v českých knihovnách do doby poděbradské*. In: „Antika a česká kultura“. Ed. Ladislav Varcl et al. Praha, Academia 1978, 166–173.
- [127] HOLZWORTH, Jean: *Light from a Medieval Commentary on the Text of the Fabulae and Astronomica of Hyginus*. *Classical Philology* 38, 1943, 126–131.

- [128] HORSKÝ, Zdeněk: *Koperník a české země. Soubor studií o renesanční kosmologii a nové vědě*. Ed. Vojtěch Hladký, Tomáš Hermann a Iva Lelková. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2011.
- [129] HORSKÝ, Zdeněk – KUŠÍK, Michal – SOPKO, Július – VALENTOVIČ, Augustín – VACULÍKOVÁ, Dobroslava: *Mikuláš Koperník, Obehy nebeských sfér*. Bratislava, Veda 1974.
- [130] HOŠEK, Radislav: *K úloze mythu v antické literatuře*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 1955, 63–74.
- [131] HOUBEN, Hubert: *Roger II of Sicily. A Ruler between East and West*. Cambridge, Cambridge University Press 2002.
- [132] — : *Kulturkontakte und Kulturtransfer im normanisch-staufischen Königreich Sizilien (1130–1266)*. In: „Transfer. Innovationen in der Zeit der Kreuzzüge“. Akten der 4. Landauer Staufertagung 27.–29. Juni 2003. Ed. Volker Herzner, Jürgen Krüger. Speyer, Verlag der Pfälzischen Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften 2006, 113–122.
- [133] *Husitské století*. Ed. Pavlína Cermanová, Robert Novotný, Pavel Soukup. Praha, NLN 2014.
- [134] HYGINUS: *The Myths of Hyginus*. Trans. by Mary Grant. Lawrence, University of Kansas Press 1960.
- [135] CHABÁS, José – GOLDSTEIN, Bernard R.: *Early Alfonsine Astronomy in Paris: The Tables of John Vimond (1320)*. Suhayl 4, 2004, 207–94.
- [136] IGINO: *Mitologia astrale*. Ed. Gioachino Chiarini, Giulio Guidorizzi. Milano, Adelphi 2009.
- [137] Jan Šindel, *Úvod k tabulkám pohybu planet*. Ed. Zdeněk Horský a Dana Martínková. In: „Výbor z české literatury husitské doby II“. Ed. Bohuslav Havránek, Josef Hrabák, Jiří Daňhelka a kol., Praha, Nakladatelství ČSAV 1964, 591–597, 608–611.
- [138] JENNI, Ulrike – THEISEN, Maria: *Mitteleuropäische Schulen IV (ca. 1380–1400). Hofwerkstätten König Wenzels IV. und deren Umkreis*. Wien, Verlag der ÖAW 2014.
- [139] *Kepler's Heritage in the Space Age. 400th Anniversary of Astronomia nova*. (Attached CD-ROM contains: 1. Kepler animations: short animations belong to the articles of H. Ozaki and J. Ross; 2. *Mathematici Caesarei Dissertatio*: the scan version of the Kepler's book *Dissertatio cum Nuncio sidereo*; 3. *Astronomia nova aitiologetos*: the scan version of the Kepler's book *Astronomia nova*; 4. Kepler book: the PDF version of the book *Kepler's Heritage in the Space Age*.) Ed. Alena Hadravová, Terence J. Mahoney, Petr Hadrava. Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum, New Series, Vol. 10. Prague, National Technical Museum 2010.
- [140] KLUČINA, Petr: *Zbroj a zbraně. Evropa, 6.–17. století*. Praha – Litomyšl, Paseka 2004, (str. 200nn.).

- [141] KOLÁR, Jaroslav: *Vědec a přítel Zdeněk Horský*. Dějiny věd a techniky 44, 2011, 117–122.
- [142] KOPERNIK, Mikolaj: *O obrotach*. Varšava – Krakov, Państwowe wydawnictwo naukowe 1976.
- [143] KRÁSA, Josef: *České iluminované rukopisy 13.–16. století*. Praha, Odeon 1990.
- [144] — : *Rukopisy Václava IV*. Praha, Odeon 1974.
- [145] KRCHŇÁK, Alois: *Die Herkunft der astronomischen Handschriften und Instrumente des Nicolaus von Kues*. Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanus-Gesellschaft III/1963.
- [146] KUGEL, Alexis et al.: *Spheres: The Art of the Celestial Mechanic*. Paris, J. Kugel Antiquaires 2002.
- [147] KUNITZSCH, Paul: *Arabische Sternnamen in Europa*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1959.
- [148] — : *Claudius Ptolemäus. Der Sternkatalog des Almagest. Die arabisch-mittelalterliche Tradition. I. Die arabischen Übersetzungen*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1986.
- [149] — : *Claudius Ptolemäus. Der Sternkatalog des Almagest. Die arabisch-mittelalterliche Tradition. II. Die lateinische Übersetzungen Gerhards von Cremona*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1990.
- [150] — : *Der Almagest. Die Syntaxis Mathematica des Claudius Ptolemäus in arabisch-lateinischer Überlieferung*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1974.
- [151] — : *Glossar der arabischen Fachausdrücke in der mittelalterlichen europäischen Astrolabliteratur*. Nachrichten der Akad. der Wiss. in Göttingen 1, Phil.-Hist. Kl. 11. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1982.
- [152] — : *Stars and Numbers. Astronomy and Mathematics in the Medieval Arab and Western Worlds*. Aldershot – Burlington, Ashgate-Variorum 2004.
- [153] — : *The Astrolabe Stars of as-Súfī*. In: *Astrolabica* N° 5. Études 1987–1989 éditées par A. J. Turner. Paris, Institut du Monde Arabe / Société Internationale de l’Astrolabe 1989.
- [154] — : *The Star Catalogue Commonly Appended to the Alfonsine Tables*. *Journal for the History of Astronomy*, 17, 1986, 89–98.
- [155] — : *Typen von Sternverzeichnissen in astronomischen Handschriften des zehnten bis vierzehnten Jahrhunderts*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1966.
- [156] KÜNZEL, Ernst: *Der Globus im Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz: Der bisher einzige komplette Himmelsglobus aus dem griechisch-römischen Altertum*. *Der Globusfreund* 1998, Nr. 45/46, 7–153.

- [157] *Lexicon iconographicum mythologiae classicae (LIMC) I* – . Zürich – München. Artemis & Winkler Verlag 1986– .
- [158] LINDNER, Klaus: *German Globe Makers especially in Nuremberg and Berlin*. Der Globusfreund 1987, Nr. 35/37, 169–190.
- [159] LIPPINCOTT, Kristen: *Reflections on the Farnese Atlas: Exploring the Scientific, Literary and Pictorial Antecedents of the Constellations on a Graeco-Roman Globe*. The Imagined Sky – Cultural Perspectives. Equinox eBooks Publishing, United Kingdom, 2016, 55–86.
- [160] MAASS, Ernestus: *Aratea*. Berolini, apud Weidmannos 1892.
- [161] — : *Commentariorum in Aratum reliquiae*. Berolini, apud Weidmannos 1898.
- [162] MANITIUS, Karl: *Lateinische Übersetzungen aus der Aratusliteratur*. Rheinisches Museum für Philologie 52, 1897, 305–332.
- [163] — : *Zu den Scholien zu Germanici Aratea*. Rheinisches Museum für Philologie 56, 1901, 462–472.
- [164] MARTIN, Jean: *Histoire du texte de Phénomènes d'Aratos*. Paris, C. Klincksieck 1956.
- [165] MARX, Jakob: *Verzeichnis der Handschriften-Sammlung des Hospitals zu Cues bei Bernkastel a. Mosel*. Trier, Schaar et Dathe 1905.
- [166] NEUGEBAUER, Otto: *A History of Ancient Mathematical Astronomy. I–III*. Studies in the History of Mathematics and Physical Sciences 1. Berlin – Heidelberg – New York, Springer 1975.
- [167] NYLANDER, Eva Nilsson: *The Mild Boredom of Order. A Study in the History of the Manuscript Collection of Queen Christina of Sweden*. Bokhistoriska skrifter 8. Lund, Lund University 2011.
- [168] OESTMANN, Günther: *Johannes Stoeffler's Celestial Globe*. Der Globusfreund 1995, Nr. 43/44, 59–76.
- [169] *Paulys Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*. Hrsg. von Georg Wissowa. Stuttgart, J. B. Metzlerscher Verlag 1894– .
- [170] PEDERSEN, Fritz S.: *The Toledan Tables. A Review of the Manuscripts and the Textual Versions with an Edition. I–IV*. Copenhagen, C. A. Reitzels Forlag 2002.
- [171] PEDERSEN, Olaf: *Early Physics and Astronomy. A Historical Introduction*. Cambridge, Cambridge University Press 1993.
- [172] *Poesia delle stelle tra antichità e medioevo*. Ed. Fabio Guidetti. Pisa, Edizioni della Normale 2016.

- [173] PORRES DE MATEO, Beatriz: *Šíření středověkých astronomických tabulek ve střední Evropě v 15. století*. In: „Astronomie ve středověké vzdělanost“. Sborník ze semináře pořádaného VCDV, AsÚ a CMS 19. června 2002. Přel. Alena Hadravová a Petr Hadrava. *Práce z dějin vědy 10 + Scripta astronomica 10*, Praha 2003, 39–51.
- [174] PORRES DE MATEO, Beatriz – CHABÁS, José: *John of Murs's "Tabulae permanentes" for Finding True Syzygies*. *Journal for the History of Astronomy* 32, 2001, 63–72.
- [175] POSSANZA, D. Mark: *Translating the Heavens. Aratus, Germanicus, and Poetics of Latin Translation*. Lang Classical Studies 14. New York, Peter Lang 2004.
- [176] POULLE, Emanuel: *Les tables Alphonsines avec les canons de Jean de Saxe*. Paris, CNRS 1984.
- [177] — : *The Alfonsine Tables and Alfonso X of Castille*. *Journal for the History of Astronomy* 19, 1988, 97–113.
- [178] PTOLEMÄUS: *Handbuch der Astronomie, I–II*. Übersetzt und erklärt von Karl Manitius. Leipzig, Teubner 1912–1913.
- [179] PTOLEMY: *Almagest*. Trans. by G. J. Toomer. London, Duckworth 1984.
- [180] ROSIŃSKA, Grażyna: *Scientific Writings and Astronomical Tables in Cracow. A Census of Manuscript Sources (XIVth–XVIth Centuries)*. *Studia Copernicana* 22. Wrocław etc., Ossolineum 1984.
- [181] SAVAGE-SMITH, Emilie – BELLOLI, Andrea P. A.: *Islamic Celestial Globes: Their History, Construction, and Use*. Washington, Smithsonian Institution Press 1985.
- [182] SAXL, Fritz: *Verzeichnis astrologischer und mythologischer illustrierter Handschriften des lateinischen Mittelalters, Bd. II: Die Handschriften der Nationalbibliothek in Wien*. Heidelberg, C. Winter 1927.
- [183] SEZNEC, Jean: *The Survival of the Pagan Gods: The Mythological Tradition and Its Place in Renaissance Humanism and Art*. New York, Harper & Brothers 1961.
- [184] SCHMIDT, M.: *Versuch über Hyginus*. *Philologus* 25, 1867, 416–438.
- [185] SMITH, R. Scott – TRZASKOMA, Stephen M.: *Apollodorus' Library and Hyginus' Fabulae. Two Handbooks of Greek Mythology*. Indianapolis, Hackett 2007.
- [186] STEHLÍKOVÁ, Dana: *Od andělky po zimoztráz. Latinský Herbář Křišťana z Prachatic a počátky staročeských herbářů*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2017.
- [187] SVOBODOVÁ, Milada: *Dochované kodexy z knihovny M. Šimona z Rokycan († 1421)*. In: „K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna.“ *Opera Romanica* 4. Ed. Jitka Radimská. České Budějovice, Jihočeská univerzita 2003, 13–30.
- [188] ŠMAHEL, František: *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha, Karolinum 2016.

- [189] — : *Nahlédnutí do středověku. Mluva písma a četba obrazů*. Praha, Karolinum 2017.
- [190] THORNDIKE, Lynn – KIBRE, Pearl: *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*. London, The Mediaeval Academy of America 1963.
- [191] TRUFFA, Giancarlo: *Soupis pramenů a literatury. Astronomie Alfonse X. Moudrého: Libros del Saber de Astronomía a další práce. Katalogy hvězd*. In: „Astronomie ve středověké vzdělanosti“. Sborník ze semináře pořádaného VCDV, AsÚ a CMS 19. června 2002. Přel. Alena Hadravová a Petr Hadrava. *Práce z dějin vědy 10 + Scripta astronomica 10*. Praha 2003, 105–156.
- [192] TRUHLÁŘ, Josef: *Šindelovy astronomické tabulky*. *Věstník české akademie* 9, 1900, 473–474.
- [193] VANÍČEK, Vratislav: *Velké dějiny zemí Koruny české. Tom. III., 1250–1310*. Praha – Litomyšl, Paseka 2002.
- [194] VARCL, Ladislav et al.: *Antika a česká kultura*. Praha, Academia 1978.
- [195] VERKERK, C. L.: *Aratea. A Review of the Literature Concerning Ms. Vossianus lat. Q. 79 in Leiden University Library*. *Journal of Medieval History* 6, 1980, 245–287.
- [196] VIDMANOVÁ, Anežka: *Antika v literatuře středověkých Čech*. In: „Laborintus. Latinská literatura středověkých Čech“. Praha, KLP 1994, 172–185.
- [197] WAIBLINGER, Franz Peter: *Hyginus Fabulae. Sagen der Antike*. Mnichov, Deutsches Taschenbuch Verlag 1996.
- [198] WHITBREAD, Leslie George: *Fulgentius the Mythographer*. Columbus (Ohio), Ohio State University Press 1971.
- [199] ZINNER, Ernst: *Verzeichnis der astronomischen Handschriften des deutschen Kulturgebietes*. München, C. H. Beck 1925.
- [200] ŽEMLIČKA, Josef: *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*. Praha, NLN 2011.

Databáze

Bibliotheca Teubneriana Latina (BTL-2). CD-ROM. München – Turnhout: K. G. Saur – Brepols 2002.

Litterae ante portas. Databáze ke studiu řeckých a latinských textů (<http://litterae.phil.muni.cz>), včetně *Brill's New Pauly, In principio, Lexikon des Mittelalters* apod.

<<http://bvmm.irht.cnrs.fr>>

<<http://certissimasigna.sns.it>>

<<http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/ausgaben/sammlungen.html>>

<<http://digital-archiv.at>>

<<http://digital.slub-dresden.de>>
<<http://diglib.hab.de>>
<<http://iconographic.warburg.sas.ac.uk>>
<<http://www.bl.uk/manuscripts>>
<<http://www.digital-archiv.at/aratea-online>>
<<http://www.kristenlippincott.com/the-saxl-project>>
<<http://www.mirabileweb.it>>
<<http://www.museogalileo.it>>
<<http://www.sns.it/en/ricerca/lettere/manoscrittiastronomici>>
<<http://www.ub.uni-heidelberg.de/de/helios/Welcome.html>>
<<https://ptolemaeus.badw.de>>
<<https://www.digitale-sammlungen.de>>
<www.antikythera-mechanism.gr>
<www.atlascoelestis.com>
<www.manuscripta.at>
<www.manuscriptorium.com>

Seznam rukopisů

Aberystwyth, National Library of Wales (NLW), ms. 735C. Limoges, 11. stol. Fol. 11v–25r: Germanikova *Aratea a scholia Basileensia*; fol. 27r–47v: Hyginus, *De astronomia*.

Basilej, Universitätsbibliothek (UB), Cod. AN IV 18. Fulda, 9. stol. Fol. 11r–45v: Germanikova *Aratea a scholia Basileensia*.

Benátky, Marc. Lat. 10,119 = 3762, konec 15. stol. Fol. 1r–65r: *Vatikánský mytograf II (MythVat II)*, zakončený *Excerptem z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Bergamo, Biblioteca Civica Angelo Mai, MA 329, 2. pol. 15. stol. Fol. 1r–59r: *MythVat II*, zakončený *Excerptem z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Berlín, Staatliche Museen zu Berlin, Preussischer Kulturbesitz, Kupferstichkabinett (KK), 78 D 12 (olim: Hamilton 556). Itálie, 14. stol. Fol. 1r–47r: *as-Súfi Latinus*. Faksimile: Domínguez Rodríguez et al. 2006.

Bern, Burgerbibliothek (BB), Ms. 88. St. Bertin (?), 11. stol. Fol. 1r–10r: opis tzv. *leidenských Arateí* (Leiden, UB, MS Vossianus Q.79).

Bernkastel-Kues, St. Nikolaus Hospital, Stiftsbibliothek (StB), Cus. 207. Čechy nebo Německo, 1301–1334. Fol. 108ra–115va: Michael Scot, *Liber de signis*; fol. 116va–135r: *as-Súfi Latinus*.

Bernkastel-Kues, StB, Cus. 207–215. Rukopisy koupil Mikuláš Kusánský, Norimberk 1444.

Boulogne-sur-Mer, Bibliothèque Municipale (BM), Ms. 188. St. Bertin (?), c. 1000. Fol. 20v–33r: opis tzv. *leidenských Arateí* (Leiden, UB, MS Vossianus Q.79).

Budapešť, Universitní knihovna (UL), Lat. 21. Itálie, před 1466. Fol. 1r–75r: *MythVat II*, zakončený *Excerptem z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Catania, Biblioteca regionale e universitaria (BU), Arm. 3 U. 87 (olim 85). Vídeň, jižní Německo, Čechy, Itálie (?), 1. pol. 15. stol. Fol. 7r–19v: excerpta z Michaelova spisu *Liber de signis* provázené iluminacemi podle as-Súfiho; fol. 21r–35r: *As-Súfi Latinus*.

Darmstadt, UB et LB, ms. 3244: *Kronika starého kolegiáta pražského (Chronicon veteris collegiati Pragensis)*, fol. 2r–19r, zvl. 4v–6v.

Einsiedeln, Stiftsbibliothek 178. Konec 10. stol., pp. 11–13: *Excerptum z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Florence, Codex Laurentianus 87.10, Latinský překlad Pseudo-Eratosthenových *Katasterismoi (Zhvězdění)*, 14. stol.

Gotha, Forschungsbibliothek (FB), M II 141. Severní Itálie, c. 1428. Fol. 2v–49r: *As-Súfi Latinus*.

Göttweig, Stiftsbibliothek, Cod. 7 (146). Lombardie, 14./15. stol. Opis práce zvané *Cicero Harleianus* (Londýn, BL, Harley 647).

Heidelberg, Universitätsbibliothek (UB), Cod. Pal. germ. 832. Regensburg, po 1491. *Heidelberger Schicksalsbuch*. Zkrácená německá verze Michaelova díla *Liber de signis*.

Köln, Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek, Cod. 83 II, 9. stol. Fol. 146r–171v: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*.

Krakov, Biblioteka Jagiellońska (BJ), 257. Plzeň, c. 1460–1463. Fol. 1r–356vb: Pavel Žídek (Paulerinus, Paulus de Praga), *Liber viginti arcium*.

Krakov, BJ, 1860. 1417. Astronomické spisy, fol. 56rv: glosa o Šimonovi z Rokycan.

Krakov, BJ, 1967. 15. stol. Str. 124–131: Michael Scot, *Liber de signis*.

Leiden, Universiteit Bibliotheek (UB), MS Vossianus Q.79. Aachen, c. 840. Fol. 2r–97v: Germanikova *Aratea* s verši Avienových *Arateí*.

Londýn, British Library (BL), Cod. Arundel 66. Anglie, c. 1490. Fol. 33r–47v: latinský překlad arabské verze Ptolemaiova *Katalogu hvězd* z pera Gerarda z Kremony.

Londýn, BL, Cotton Tiberius B. V. Winchester (?), 1. čtvrtina 11. stol. Fol. 32v–49v: opis práce zvané *Cicero Harleianus* (London, BL, Harley 647).

Londýn, BL, Cotton Tiberius C. I. Peterborough, c. 1122. Fol. 21v–36r: opis práce zvané *Cicero Harleianus* (London, BL, Harley 647).

Londýn, BL, Harley MS 647. Lorraine (Reims), c. 840. Fol. 1r–17r: Ciceronova *Aratea* se scholii k Hyginovu spisu *De astronomia*.

Londýn, BL, Harley MS 2506. Fleury, konec 10. stol. Fol. 36r–48v: opis práce zvané *Cicero Harleianus* (London, BL, Harley 647).

Londýn, BL, Harley MS 3702, 3734 a 5402. Rukopisy koupil Mikuláš Kusánský, Norimberk 1444.

Londýn, BL, Harley MS 4751. Anglie, c. 1230–1240. Fol. 1r–74r: bestiař.

Madrid, Biblioteca Nacional (BN), Ms. 19. Jižní Itálie (asi Montecassino), 1. pol. 12. stol. Fol. 55r–74v: Germanikova *Aratea* a *scholia Stroziana*.

Madrid, BN, Ms. 3307. Murbach, c. 820. Fol. 54v–62v: *Libri computi*.

Milán, Archivio Storico civico e Biblioteca Trivulziana, misc. 759. Bergamo, 2. pol. 15. stol. Fol. 9r–96v: *MythVat II*, zakončený *Excerptem z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek (BSB), Clm 560. Německo, 9.–11. stol. Fol. 89r–121v: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*.

Mnichov, BSB, Clm 826. Čechy, c. 1400 (ze sbírky Václava IV). Fol. 34ra–41vb: *as-Súfí Latinus* (nedopsáno).

Mnichov, BSB, Clm 4423. 1481. Fol. 168r–v: *Excerptum z RAL* s inc. „Herodius dicit“.

Mnichov, BSB, Clm 10268. Padova či Bologna, c. 1320–1340. Fol. 77va–86rb: Michael Scot, *Liber de signis*.

Montpellier, Bibliothèque de l'École de Médecine (BEM), MS H 452. Francie, 15./16. stol. Fol. 6v–52v: Germanikova *Aratea* a *scholia Stroziana*.

Norimberk, Stadtbibliothek (SB), Cent. V. 58. 15. stol. Fol. 116vb–121va: Iohannes Andreae, dictus Šindel (Jan Ondřejův, zvaný Šindel), *Canones pro eclipsibus Solis et Lunae per instrumentum ad hoc factum inveniendis magistri Iohannis Schindel*.

Oxford, Bodleian Library (BL), Ms. Marsh 144. Persie, 1009–1010. As-Súfí, *Kitáb suwar al-kawákib al-Thábitah (Kniha stálic)*. As-Súfího arabský překlad Ptolemaiova řeckého *Katalogu hvězd*.

Paříž, Bibliothèque de la Arsenal (BA), ms. 1036, Bologna, c. 1270. Fol. 1r–49r: *Al-Súfí Latinus*.

Paříž, Bibliothèque Nationale de France (BnF), lat. 7280. Provenience neznámá, 14./15. stol., neiluminováno. *As-Súfí Latinus*.

Paříž, BnF, lat. 7408A. Německo nebo Čechy, c. 1360. Fol. 99r–118r: Michael Scot, *Liber de signis*.

Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, DA II 13. Padova, Bologna, Miláno, Pavia (?), po 1350, písař: Petrus de Guioldis. Fol. 1r–48r: *As-Súfí Latinus*.

Praha, Národní knihovna ČR (NK), III C 2. Čechy, 15. stol. Fol. 155ra–166vb: Michael Scot, *Liber de signis*.

- Praha, NK, III C 18. Čechy, přelom 14./15. stol. Fol. 191rb–211rb: *MythVat II*.
- Praha, NK, VII E 9. Čechy, 15. stol. Fol. 107r–174v: *Aristotelis Libri IV meteororum cum commentario M. Iohannis de Borotin*.
- Praha, NK, IX C 3. Horšovský Týn, 1401, písař: Šimon z Rokycan. Fol. 294ra–314rb: *MythVat II*.
- Praha, NK, IX C 6. Čechy nebo západní Evropa, 10. stol. Fol. 136r–153v: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*.
- Praha, NK, XIV C 26. Čechy, 15. stol. Fol. Iv (*in mg.*): poznámka z roku 1417 o Šimonovi z Rokycan.
- Praha, NK, XIV E 37. Čechy, 15. stol. Fol. 1v–10r: *Loca stellarum fixarum verificata anno 1429* (fragment).
- Praha, NK, XXVI A 3. Čechy, 1405. Fol. 1r–60v: *Tractatus de ordine stellarum fixarum celi*.
- St. Gallen, Stiftsbibliothek (StB), Cod. 250, 10.–11. stol., str. 447–522: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*; pp. 527–532: *Excerptum z RAL s inc. „Herodius dicit“*.
- St. Gallen, StB, Cod. 902, 9.–10. stol., str. 69–104: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*.
- Toruń, Biblioteka Uniwersytecka (BU), 74. Čechy, 1425. Fol. 151v–181v: latinský překlad arabské verze Ptolemaiova *Katalogu hvězd* z pera Gerarda z Kremony, provázený alfonsinskými souřadnicemi. (Ms. patřil Václavu Korandovi Ml.)
- Valenciennes, BM 343. 9. stol. Fol. 1v–3v: *Excerptum z RAL s inc. „Herodius dicit“*.
- Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana (BAV), Reg. lat. 1324. 15. stol. Fol. 1r–21v: Hyginův spis *De astronomia*; fol. 21v–35r: *Aratus Latinus – recensio interpolata (RAL)*; fol. 36v–40: neiluminovaný opis odvozený z díla zvaného *Cicero Harleianus* (London, BL, Harley 647).
- Vatican, BAV, Reg. lat. 1401. Německo (?), konec 12. stol. Fol. 1r–28v: *MythVat I*; fol. 29r–72v: *MythVat II*.
- Vatikán, BAV, Vat. Grec. 1087, 1320–1330. Řecká excerpta z Pseudo-Eratosthenova díla *Katasterismoi (Zhvězdění)*.
- Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB), Cod. 2352. Čechy, 1392–1393. Fol. 1r–31v: Michael Scot, *Liber de signis* (tzv. kodex Václava IV.).
- Vídeň, ÖNB, Cod. 2378. Čechy, c. 1380. Fol. 1r–15r: Michael Scot, *Liber de signis*.
- Vídeň, ÖNB, Cod. 3394. Severovýchodní Itálie, c. 1470. Fol. 214v–244v: Michael Scot, *Liber de signis*.

Vídeň, ÖNB, Cod. 5318. Salzburg, 1474. Fol. 2r–37r: *as-Súfi Latinus*.

Vídeň, ÖNB, Cod. 5412. Vídeň, Čechy (?), 15. stol. Fol. 161r–174r: Jan Ondřejův, zvaný Šindel, *Canones pro eclipsibus Solis et Lunae... Iohannis Schindel*.

Vídeň, ÖNB, Cod. 5415. Vídeň nebo Klosterneuburg, c. 1440. Fol. 168r–251r: latinský překlad arabské verze Ptolemaiova *Katalogu hvězd* z pera Gerarda z Kremony; fol. 133r–146r: Jan Ondřejův, zvaný Šindel, *Canones pro eclipsibus Solis et Lunae... Iohannis Schindel*.

Vídeň, ÖNB, Cod. 5442. Německo nebo Čechy, 15. stol. Fol. 122ra–130r: Michael Scot, *Liber de signis*; fol. 130v–132v: Michael Scot, *Über die 36 Zeichen des Himmels und ihre Bedeutung für die Nativität*.

Vídeň, ÖNB, Cod. 12600. 12. stol. Fol. 137r–v: *Excerptum z RAL s inc. „Herodius dicit“*.

Villanova, PA, Villanova University, Falvey Memorial Library, OM 4. Itálie (Toskánsko?), 60.–70. léta 15. stol.? Fol. 1r–65r: *MythVat II*.

Zürich, Zentralbibliothek, C 62. Konec 10. stol. Fol. 213v–215r: *Excerptum z RAL s inc. „Herodius dicit“*.

Zürich, Zentralbibliothek, Car. C 176. 1. pol. 10. stol. Fol. 214r–217r: *Excerptum z RAL s inc. „Herodius dicit“*.

Summary

Sphaera octava I–IV. The Historical Development of Ideas about the Sphere of Fixed Stars

In the beginning of my work on the sphere of fixed stars I was led by an effort to mediate basic writings saved from Greek and Roman antiquity, which was not presented up to now to Czech readers, and via editions and commented translations of chosen texts to show their reception from the Middle Ages to early-modern epoch. The first Czech translation of Pseudo-Hyginus's *Myths* offers to readers a rich factographic material on Greek mythology, while Hyginus's *On Astronomy* is a summary of ancient (old Greek) ideas on origins of constellations based on different literary sources (Aratus's *Phaenomena*, Eratosthenes's *Catasterismi* etc.), and at the same time, it is also a kind of a star catalogue in a prose. This work significantly influenced artists's imagination of the appearance of constellations till the early-modern epoch as well as the medieval reception of the ancient science on constellations. On the base of medieval scholia with excerpts from Hyginus's work on astronomy as well as from his predecessors, Michael Scotus wrote his treatise on constellations (*De signis*) at the Sicilian court of the Emperor Frederick II around 1220. The third volume of my tetralogy provides a transcription and Czech translation of an anonymous Latin treatise dependent on the Michael's text (ms. Prague, National Library XXVI A 3, c. 1405). The edition is accompanied by an extended illustrated study on the iconography of constellations from antiquity to early-modern epoch. The fourth volume deals with a Latin version of al-Sufi's *Catalogue of Fixed Stars* (ms. Prague, Strahov DA II 13), in which the Ptolemy's catalogue was known to the medieval science, and it ends by the study on the so called Premyslid celestial globe (saved now in Bernkastel-Kues) which is the oldest preserved celestial globe of Christian Europe and it is supposed to be a part of a collection of astronomical instruments and manuscripts of Czech Kings Premysl Ottakar II or Wenceslas II in the 13th century. This globe continues directly in the ancient tradition and it is constructed with an extraordinary precision according to Ptolemy's coordinates of stars and his prescriptions on globe making.

The above described tetralogy is a part only of wider contexts of my work, which are also briefly explained, e.g. a commented Czech and English translation of Tycho Brahe's *Astronomiae instauratae mechanica* (1996–2000), Johannes Kepler's *Somnium seu De astronomia lunari* (2004), Galileo Galilei's *Sidereus nuncius* and Johannes Kepler's *Dissertatio cum Nuncio sidereo* (2016, e-book 2017), as well as editions of Cristannus de Prachaticz's *Compositio et Usus astrolabii* (2001), of two newly identified copies of the *Secundus Vaticanus Mythographus* (2017) etc.